

RETROSPECTIE EN TOEKOMSTVERWACHTING

Enkele overpeinzingen en gedachten naar aanleiding van het 25-jarig
bestaan van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg.

door

DRS. J. F. R. PHILIPS

*‘Wir brauchen Geschichte, denn die Vergangenheit strömt in hundert
Wellen in uns fort’.*

(Friedrich Nietzsche, Vom Nutzen und Nachteil
der Historie für das Leben, 1874)

Een jubileumherdenking vormt naast het feestelijk moment ook een geschikte aanleiding tot een kritische bezinning omtrent het feitelijk werkpatroon, dat haast als vanzelfsprekend in de loop der jaren gegroeid is. Vooral voor een niet-commercieel instituut, dat bezwaarlijk op normen van rendabiliteit kan worden getoetst, is het nuttig zich af te vragen, hoe het aan zijn doel heeft beantwoord, hoe het gefunctioneerd heeft in de samenleving en welk maatschappelijk nut het heeft opgeleverd.

Een eerste benadering tot zulk een kritische retrospectie is de vraag naar de doelstelling en de veranderingen, die daarin hebben plaats gehad. Op het eerste oog is men geneigd te constateren, dat deze doelstelling, statutair gezien tenminste, een opvallende stabiliteit heeft vertoond. De omschrijving van het doel is in de statuten immers nog steeds dezelfde als bij de oprichting 25 jaar geleden:

‘De Stichting stelt zich ten doel:

*a. het verzamelen, bewaren, ordenen en inventariseren van bronnen-
materiaal betreffende het sociale en economische leven in Limburg
in heden en verleden;*

- b. het beschikbaar stellen van dit bronnenmateriaal, zowel voor wetenschappelijke als voor praktische doeleinden;*
c. het verrichten van zelfstandig onderzoek en het publiceren van gegevens, slechts voor zover het Dagelijks Bestuur dit wenselijk acht.'

Deze omschrijving werd bij de laatste statutenwijziging onverkort gehandhaafd, hoewel in de loop van de jaren de aard van het werk en het karakter van het instituut veel verandering onderging.

Blijkbaar was de algemene opzet destijds zo ruim en de formulering zo algemeen, dat men ook thans nog van een ongewijzigde doelstelling zou kunnen spreken ondanks de vele accentveranderingen, die daaronder schuil gaan. Ook veel van de motieven, die aan de oprichting ten grondslag lagen, hebben nog niet aan actualiteit ingeboet, zoals men met enige verrassing opmerkt, als men de stukken over de voor geschiedenis ter hand neemt.

*'Het ideaal, dat ons voor ogen staat, is om van elk aspect van het zo rijk geschakeerde Limburgse sociale leven, d.w.z. van het hele terrein van de menselijke samenleving in welke vorm ook, althans de voornaamste sporen te bewaren en door rangschikking en bewerking gereed te maken voor het onderzoek.'*¹

Met deze omschrijving van de functie van een op te richten sociaal-historisch centrum verduidelijkte de initiatiefnemer en oprichter, Pater Remigius Dieteren OFM, in de zomer van 1949 wat hem bewoog om een dergelijk instituut in het leven te roepen, waarvan er elders nauwelijks voorbeelden te vinden waren.

*'De sociaal-economische geschiedenis verdient ten volle, dat zoveel mogelijk bronnen en gegevens worden bijeengebracht in één grote, goed geordende en gemakkelijk toegankelijke reeks verzamelingen'*¹, schreef hij ter uitstippeling van het programma, dat hij bereiken wilde: het creëren van een centrum van bronnenverzamelingen, van documentatie en van onderzoek en wetenschappelijke studie. Een nadere beschouwing van de voorbereidende fase, die aan de oprichting voorafging, leert ons, hoe vele motieven tot dit inzicht gevoerd hadden.

¹ Sociaal Historisch Centrum voor Limburg, propagandabrochure, Heerlen 1949, 12 blz.

DE VOORBEREIDENDE FASE

Het waren geen ondoordachte plannen, die de oprichter in de zomer van 1949 bij de introductie van het nieuwe instituut bezielde. Al enige jaren eerder was hij – toen nog als student te Leuven – gestoten op de praktische moeilijkheid, dat de meeste bronnen voor een bestudering van de sociale problematiek in de mijnstreek van Nederlands-Limburg praktisch ontbraken. Tijdens de voorbereiding van een studie over de sociale veranderingen in zijn geboortestreek, die in korte tijd van een plattelandsgebied een mijngebied van eigen karakter werd, bleek hem, dat veel bronnen en gegevens verloren waren gegaan, ontoegankelijk of zodanig verspreid, dat hopeloos veel tijd verloren ging met een onderzoekstocht langs tal van organisaties, personen en bedrijven, waar nog gegevens over betrekkelijk recente gebeurtenissen waren te achterhalen. Op grond van eigen ervaring moest hij constateren, dat het primair noodzakelijk was om zoveel mogelijk studiemateriaal op één plaats bijeen te brengen, wilde de geschiedenis van de sterk veranderde mijnstreek niet definitief onbekend blijven. Daarom begon hij met een persoonlijke speuractie langs allerlei instanties om zodoende de vele stukken van de legpuzzel te verzamelen en in te passen, die hem tot zijn doel moesten voeren. Hij beoogde daarmee nog zoveel mogelijk materiaal te redden, dat een licht kon werpen op de geschiedenis van de (katholieke) sociale organisaties en het sociale leven in Limburg.

Deze persoonlijke werkwijze werd vrij spoedig in een eerste institutionele vorm omgezet om het verzamelen van gegevens effectiever te doen slagen. Begin 1946 had om deze reden de oprichting plaats van een *Sociaal Archief Limburg*, dat voorlopig functioneerde binnen het kader van de Limburgse K.A.B. te Heerlen. Welbewust zag men af van enigerlei definitieve vormgeving en droeg het werk duidelijk een experimenteel en voorbereidend karakter. Het lag in de bedoeling de medewerking van de andere (katholieke) standsorganisaties in Limburg in te roepen, als zou blijken perspectief in het plan te zitten.² Men stelde zich ten doel *'alle inlichtingen te verzamelen, die van belang zijn voor de sociale geschiedenis van geheel Limburg'*. Dat veel van deze gegevens ontbraken of niet toegankelijk waren, kwam weliswaar aan het licht, toen men plannen ging ontwikkelen tot het schrijven

² Sociaal Archief Limburg. Een Nederlandsch initiatief. De Gids op Maatschappelijk Gebied, 37 jrg, nr. 5, mei 1946, 391-395.

van een biografie over Dr Poels. Door dit Sociaal Archief Limburg werden vele documenten verzameld, die door Pater Remigius Dieteren in zijn vakantietijd geordend werden. Hij wist o.a. beslag te leggen op de bibliotheek van het Limburgs Tweede Kamerlid H. Hermans (± 2000 banden), zodat direct al enige grondslag aanwezig was. De bedoeling was deze sociale documentatie dienstbaar te maken zowel voor wetenschappelijke studies als voor de propagandisten der sociale organisaties, die kennis over het verleden dienden te bezitten bij het voeren van hun sociale actie.

Na enige jaren bleek in vele kringen een sterke behoefte te ontstaan aan een Limburgse documentatie- en onderzoekinstelling, die in de naoorlogse opbouwperiode het sociaal-economisch beleid zou moeten ondersteunen. Een commissie bestaande uit vertegenwoordigers van diverse instanties in de mijnstreek, waarvan hoofdaalmoezenier K. Roncken voorzitter was en de initiatiefnemer Frans Crombag secretaris, bestudeerde de mogelijkheid om een sociografie van het mijngebied samen te stellen. Parallel met deze gedachte lag het voornemen van de Staatsmijnen, met name van zijn archivaris Carel Bloemen, om annex aan het bedrijfsarchief een 'historisch centrum' te stichten, waar alle gegevens verzameld zouden worden, die van belang waren voor de geschiedenis van het Staatsmijnbedrijf.

Een gelukkige omstandigheid is geweest, dat de betrokkenen spoedig op de hoogte waren van elkaars plannen en dat de wil tot samenwerking en contact aan de basis lag van verder overleg, omdat naar ieders inzicht het gevaar van doublures en verspilling van krachten levensgroot aanwezig was.

Dit inzicht leidde tot veelvuldige besprekingen omtrent de vraag naar de beste vorm en werkwijze van één instituut, dat aan aller verwachtingen zo goed mogelijk zou voldoen. Op 15 december 1948 werd in principe overeenstemming bereikt en viel het besluit te streven naar één verzamelpunt van alles, wat voor de sociale geschiedenis van Limburg van belang kon zijn. Overeenkomstig de later herhaaldelijk terugkerende opvattingen van Pater Remigius Dieteren werd hier onder sociale geschiedenis verstaan de kennis van het sociale leven, in zeer brede zin te verstaan, bestudeerd in zijn historisch verband, mede met behulp van sociologische onderzoekmethoden. Deze omschrijving was ruim genoeg als gemeenschappelijke noemer voor alle plannen, maar toen het op een nadere uitwerking aankwam, bleken de meningen toch te verschillen.

De pogingen om elkaars doelstellingen in de concept-statuten zuiver te formuleren, leidde tot een tegenstelling binnen de voorbereidende werkgroep, omdat het lid Carel Bloemen van oordeel bleek, dat het op te richten instituut zich uitsluitend tot het verzamelen en inventariseren van archieven en documenten zou moeten beperken, terwijl de andere gesprekspartners tevens als taak zagen het verrichten van zelfstandig onderzoek en de publicatie van de resultaten van deze onderzoekingen. Deze laatste opvatting werd niet alleen verdedigd door de vertegenwoordiger van de z.g. 'sociografische commissie' Frans Crombag, maar werd tevens voorgestaan door Pater Remigius Dieteren, die het opsporen en ordenen van bronnenmateriaal om principiële en praktische redenen wezenlijk verbonden zag met de bewerking en bestudering van deze bronnen. Dit zou niet enkel van voordeel zijn voor degene, die het materiaal moest verzamelen en beheren, maar was tevens een educatieve taak, die vervuld moest worden en de beste manier om anderen te overtuigen van de noodzaak om hun documenten daar te deponeren en om de subsidiegevers het belang van het instituut duidelijk te maken.

Hier trad reeds vóór de feitelijke oprichting aan de dag, dat het instituut wezenlijk zou verschillen van een bibliotheek- of archiefinstelling en tevens een onderzoek- en documentatiekarakter zou dragen, hoewel de juiste betekenis van dit laatste nog allerminst vaststond. Het verschil van mening met de meer archivalistisch denkende Carel Bloemen bleek onoverbrugbaar, zodat deze meende zich niet meer rechtstreeks met de feitelijke voorbereiding te moeten occuperen, ofschoon hij nooit zijn sympathie voor het instituut heeft verloochend, zoals later nog zou blijken. De commissie van voorbereiding werd nu met twee andere leden aangevuld, waarna alles vrij snel in zijn werk ging.

Aangezien het Sociaal Archief Limburg onderhand te klein behuisd was om zijn groeiende verzamelingen te bergen, en het al langer in de bedoeling lag deze voorlopige instelling in een definitieve opzet om te zetten, werd van die kant de meeste haast achter de plannen gezet, vooral toen Pater Remigius Dieteren als socioloog in Leuven was afgestudeerd. Hij zette zich er toe om zoveel mogelijk personen en instanties omtrent hun bereidheid tot medewerking te polsen. Waarschijnlijk is zelden een instituut opgericht, waaraan een zo uitgebreide raadpleging van de 'achterban' is voorafgegaan.

Deze gesprekken hebben voor de concretisering van de werkwijze belangrijke voordelen gehad. De aanvankelijke pragmatische aan-

pak kreeg een meer theoretische fundering. Met het besluit een onafhankelijk zelfstandig instituut in het leven te roepen, hing samen de (voor velen destijds niet zo vanzelfsprekende) beslissing, dat dit geen confessioneel, maar een openbaar instituut diende te zijn, samengesteld uit en werkend voor alle bevolkingsgroepen. Voorts werd er voor gezorgd, dat een samenwerking met andere provinciale instellingen als het Economisch Technologisch Instituut Limburg en de Provinciale Planologische Dienst praktisch en bestuurlijk gewaarborgd werd zonder de eigen taak uit het oog te verliezen. Het aanvankelijke contact met het Katholiek Sociaal-Kerkelijk Instituut te 's Gravenhage werd om diezelfde reden spoedig verbroken, omdat door die samenwerking het eigen karakter in gevaar kwam.

Belangrijke besprekingen hadden in deze laatste voorbereidingsmaanden plaats met de Rijksarchivaris in Limburg, Dr G. W. A. Panhuyzen, die van de oprichting af de verbindingsschakel is geweest tussen het instituut en de archiefwereld. Tenslotte moet als voornaamste conclusie van deze raadplegingen worden aangestipt, dat men besloot zijn praktische werkzaamheid daadwerkelijk over andere delen van de provincie uit te breiden.

Dank zij de intensieve voorbereiding slaagde men er gemakkelijk in een groot aantal belangrijke instanties in Limburg bereid te vinden een vertegenwoordiger aan te wijzen in het samen te stellen bestuur van het instituut. Daardoor vormde dit een duidelijke weerspiegeling van de georganiseerde Limburgse samenleving. Op 25 juli en 19 september 1949 kwam dit bestuur in vergadering bijeen, waarbij definitief besloten werd tot de oprichting van een stichting, genaamd SOCIAAL HISTORISCH CENTRUM VOOR LIMBURG met zetel te Maastricht. De concept-statuten werden goedgekeurd en uit het bestuur werd een dagelijks bestuur gekozen. Tot voorzitter van het stichtingsbestuur werd gekozen Ir. C. E. P. M. Raedts, die zich daartoe bereid had verklaard. De voornaamste initiatiefnemer Pater Remigius Dieteren OFM werd secretaris van de stichting en nam tevens in de aanvangsperiode voorlopig de leiding op zich. Op 3 oktober 1949 werd tenslotte de stichtingsacte notarieel verleden. Het werk kon beginnen.³

³ Aantekeningen van Pater Remigius Dieteren over de door hem gevoerde gesprekken, 16 december 1948 - 11 oktober 1949. Archief Sociaal Historisch Centrum voor Limburg.

MOEIZAME BEGINJAREN

Zoals uit het voorgaande blijkt, waren er derhalve verschillende motieven, die tot de oprichting hadden geleid: historische, wetenschappelijke en praktische redenen. Het grondmotief lag uiteraard primair in de zorg voor het behoud van het overgeleverd kultuurgoed, maar een argument was minstens evenzeer het belang van een doelgerichte verzameling als instrument voor kritisch onderzoek of praktisch beleid, bij voorkeur in overleg en samenspraak met provinciale onderzoekinstellingen. Conform deze opzet – dienstbaarheid aan de samenleving en coöperatie bij de uitvoering van het werk – had men gezorgd, dat in het bestuur zoveel mogelijk maatschappelijke belangengroeperingen vertegenwoordigd zouden zijn. Dit veelzijdig samengesteld bestuur zag men als een werkelijk beleidscollege, dat een optimale werkwijze zou moeten verzekeren en het nieuwe instituut voor conflicten met andere instellingen kon behoeden.

Maar ook buiten de kring van het bestuur werden contacten gelegd en het idee van een sociaal historisch centrum gepropageerd. Behalve uit de kring van de katholieke stands- en vakorganisaties, van bedrijven en onderzoekinstellingen, vond men ook enthousiaste medestanders bij een aantal overheidsarchivarissen, die het belang van het verzamelen en bewaren van particuliere archieven en documentaire verzamelingen wel degelijk beseften. Dit inzicht werd heel duidelijk vertolkt door de toenmalige Rijksarchivaris in Limburg, Dr G. W. A. Panhuysen, die in een uiteenzetting opmerkte:

*'Al hoort de zorg voor deze archieven niet tot onze ambtstaak, toch lijkt het mij een eretaak voor ons, archivariissen ex professo, om ook op dit terrein initiatieven naar ons vermogen te steunen en in de goede richting te sturen. Want ook op dit terrein gaat zeer veel verloren, dat uiterst belangrijk is.'*⁴

⁴ G. Panhuysen, Het respect en de zorg van de archivaris en van de overheid ook voor de moderne archieven. Voordracht, gehouden op de vergadering van de Vereniging van Archivarissen in Nederland, Nederlands Archievenblad, 54 (1949/1950), 18-30.

Zie ook G. W. A. Panhuysen, De taak van het Sociaal Historisch Centrum als verzamel- en bewaarplaats van archieven. Rede, uitgesproken op de jaarvergadering van het Sociaal Historisch Centrum, 22 februari 1952, verschenen als afzonderlijke brochure en als artikel in 'Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg', dl. VIII, Maastricht, 1963, 9-26.

De bezorgdheid om deze belangrijke bronnen voor de geschiedenis van de maatschappelijke ontwikkeling zoveel mogelijk veilig te stellen, was ongetwijfeld mede ingegeven door de teleurstellende ervaring dat ten gevolge van bezetting en oorlogsgeweld, maar meer nog door onbedachtzame opruimwoede reeds veel uniek bronnenmateriaal aan de vernietiging was prijsgegeven. Een eerste verkenning van de toestand, waarin veel particuliere archieven zich bevonden, werd tegelijk oriëntatiepunt en richtlijn, hoe men verder het werk zou moeten aanpakken. De stand van zaken was niet bemoedigend. Belangrijke archieven als die van de katholieke arbeidersbeweging en de katholieke mijnwerkersbond, waren verloren gegaan, evenals het uiterst belangrijke archief van Dr Poels, dat op last van de bezetters was verbrand. De archieven van de Kamers van Koophandel te Roermond en Venlo, hadden in de bevrijdingstijd onherstelbare schade opgelopen. Maar bovendien bleken veel particuliere archieven van verenigingen, bedrijven en instellingen moedwillig te zijn opgeruimd, omdat men het historisch belang van het bewaren van deze stukken nu eenmaal niet inzag. Het tijdstip was rijp om aan deze vernietigingswoede een halt toe te roepen en om het weinige, dat uit de 19e en de eerste decennia van de 20e eeuw nog over was, voor het nageslacht te bewaren. Het belangrijkste was echter – wat thans wel eens te gemakkelijk wordt vergeten – dat enkel een *georganiseerde* reddingspoging uitkomst kon brengen, m.a.w. dat uitsluitend via een systematische archiefacquisitie, langs de moeizame weg van overreding, overleg, geclausuleerde overdracht en gespecialiseerde inventarisatie doeltreffend te werk kon worden gegaan, waar immers elke wettelijke verplichting tot het bewaren van privaatrechtelijke archieven in Nederland ontbreekt. Weliswaar lag de primaire verantwoordelijkheid voor deze archieven bij de archiefvormende instanties, maar vanaf het moment, dat deze verstek lieten gaan, zou een reddingspoging moeten worden ondernomen vanuit een instituut, dat daartoe geëquipeerd was, om voor historisch onderzoek te bewaren, wat op dat moment geschikt en mogelijk bleek.

De voorwaarden voor het effectief functioneren van het instituut schenen gunstig; de uitgestippelde visie was uitdagend en aanmoedigend; het bestuur vormde een brede afspiegeling van allerlei maatschappelijke stromingen in Limburg; de samenwerking van soortgelijke instellingen was gewaarborgd. Maar in het embryonale stadium moest men desondanks over een vasthoudende pioniersgeest beschikken om het instituut ook werkelijk van de grond te helpen. Sedert het besluit

was gevallen om Maastricht als vestigingsplaats te kiezen en men derhalve had afgezien van een aanlokkelijke huisvesting op Kasteel Hoensbroek, waren voorlopig als onderdak slechts beschikbaar enkele lokalen in het verenigingsgebouw De Stuers. Men nam bewust deze beperkte ruimte voor lief, omdat men aan een vestiging in de hoofdstad van de provincie de voorkeur gaf, zowel vanwege de aanwezigheid van andere provinciale instellingen, met wie een regelmatig contact nodig was als vanwege het voordeel voor onderzoekers, die de verzamelingen van het Centrum en van andere bibliotheken en archieven wilden raadplegen.

In de nieuwe situatie werd het spreekwoordelijke primitieve begin ook daadwerkelijk een onvoorstelbare improvisatie. Geld voor huisvesting en inrichting was nauwelijks aanwezig. Enkele gebruikte kantoor-meubelen en typemachines konden goedkoop worden overgenomen. De totale inventaris had een waarde van zegge en schrijven f 74,-! Maar in goed vertrouwen werd op 1 november 1949 de oude potkachel aangestoken en begon het instituut zijn activiteit.

Ter dekking van de eerste kosten had men weliswaar enige particuliere subsidies ontvangen en wat grotere bedragen voor de inrichting, maar omdat de eerste subsidie van de zijde van het Provinciaal Bestuur van Limburg en van de gemeenten pas veel later binnenkwamen, moest het inrichtingskapitaal al vrij spoedig in de exploitatie worden gestoken. Geld voor de aanstelling van betaalde krachten was er niet, zodat aanvankelijk de oprichter Pater Remigius Dieteren zich belastte met de waarneming van de leiding. Ondanks de aandrang van het bestuur was deze echter om principiële redenen niet bereid om directeur van het Centrum te worden. Hij zag in deze functie geen typisch priesterlijke taak en was bovendien beducht daarmee ongewild een confessioneel stempel op het instituut te drukken.

In 1950 was de financiële wolkenhemel zodanig opgeklaard, dat tot de aanstelling van een directeur, Drs J. H. A. E. Cornips kon worden overgegaan, die in 1954 werd opgevolgd door de huidige functionaris. Bij de aanvang van zijn werkzaamheden kreeg het instituut de beschikking over een vertrouwd assistent in de persoon van de heer J. Wachelder, die in de moeilijke opbouwperiode op verschillende terreinen zijn beste krachten heeft gegeven en de levenskracht van het instituut heeft helpen bewijzen, bijgestaan door een aantal personen, die in een overbruggingsregeling in die jaren bij het Centrum werden gedetacheerd.

Het eerste begin was zo primitief, dat men zich er thans nauwelijks

een voorstelling van kan maken. Maar desondanks waren aanzetten reeds aanwezig in de meeste richtingen, die momenteel met zoveel vrucht zijn uitgebouwd en verzelfstandigd. De eerste verzamelingen bestonden uit datgene, wat reeds eerder door het Sociaal Archief Limburg was bijeengebracht en om niet in de stichting was ingebracht. Door vele schenkingen was de hoeveelheid banden na enkele jaren al verdubbeld. In de eerste jaren werden al veel documenten overgedragen, zoals verslagen, rapporten, nota's, interne mededelingen, voorlichtingsbladen, verkiezingsmateriaal, balansen, vakbladen, gedrukte notulen, reglementen, brochures, foto's, kaarten, prenten en allerlei incidentele stukken en bonte verzamelingen, waarvan op dat moment nog niet duidelijk was, hoe zij ooit in het totale raam zouden passen. Bij de overdracht viel onmiddellijk op, dat in de practijk geen onderscheid werd gemaakt tussen het soort van bronnen, dat men overdroeg, hetzij dat dit authentiek archiefmateriaal was, hetzij semi-openbare gedrukte verzamelingen. Het Centrum fungeerde als bewaarplaats, maar van systematisch geordende verzamelingen kon in de aanvang nauwelijks worden gesproken.

De archiefacquisitie heeft vanaf het begin zeer veel tijd in beslag genomen. Advertenties werden geplaatst in de schoonmaaktijd en condoléances afgelegd bij het overlijden van personen, van wie men vermoedde, dat zij belangrijke stukken hadden nagelaten. Actief werd opgetreden bij openbare verkopen, liquidaties e.d. Deze activiteit heeft meestal geleid tot het aanwerven van andere collecties dan archieven. In 1960 was men zover, dat in totaal 64 archieven van bescheiden omvang waren aangeworven, waarvan één ondernemingsarchief. Dat er nog geen grote archieven werden gedeponereerd, behoeft geen verbazing, omdat voor de overdracht van zulke vertrouwelijke stukken zelf eerst vertrouwen moest worden gewonnen en trouwens ook de ruimte niet aanwezig zou zijn geweest.

De schenkingen, die royaal binnenkwamen, hadden voornamelijk betrekking op bibliotheekstukken, zodat dientengevolge de bibliotheek de grootste groei vertoonde. Deze verzameling was echter eenzijdig documentair opgebouwd. Het Centrum beschikte nauwelijks over handboeken, naslagwerken, bibliografiën of repertoria. De gedwongen zuinige opbouw liet de aanschaf van deze werken niet toe, hetgeen zich tot op heden nog wreekt. Voor het raadplegen van vakliteratuur moest men in zijn privé-bibliotheek te rade gaan en werd veelvuldig een beroep gedaan op de Stadsbibliotheek van Maastricht, waarmee van meet af aan nauw werd samengewerkt.

Veel misverstand in de aanvankelijke taakopvatting heeft de functie als documentatiecentrum opgeroepen. Het was niet altijd duidelijk, wat men onder documenteren verstond en wat men daarmee beoogde. Dit misverstand ligt ten dele opgesloten in het begrip documentatie zelf, dat immers een tweezinnige betekenis heeft, nl. enerzijds het bijeenbrengen van documenten, wat overeenkomt met de taak van een archief of bibliotheek, en anderzijds het verschaffen van inlichtingen uit of op grond van documenten, met name documentatie als inhoudsanalyse. Dit laatste facet heeft in de beginjaren vaak op de voorgrond gestaan, omdat het archief en de bibliotheek nog pas in eerste opbouw waren en het verzamelen van kennis en het geven van inlichtingen derhalve meestal moest gebeuren uit niet zelf verzamelde documenten.

Maar een begripsverwarring is ook ontstaan, omdat men geen duidelijke uitspraak had gedaan, wat primair was: het aanleggen van documentaire verzamelingen van gegevens ten dienste van het onderzoek of het bijeenbrengen van bronnenverzamelingen in de vorm van bibliotheek en archief. Door te spreken van het Sociaal Historisch Centrum als documentatie-instelling bleef men in het vage over het karakter van het instituut, waarvan men achteraf moet constateren, dat het in het eerste decennium geleidelijk evolueerde van documentatiecentrum tot een archief en bibliotheek in eigenlijke zin.

Men hechte veel waarde in die moeilijke aanloopjaren aan het documenteren van gegevens, omdat de authentieke bronnen meestal niet toegankelijk waren. De gegevens, die men zocht, waren vaak alleen te vinden in bv. bedrijfsarchieven, speciale bibliotheken, bij overheidsdiensten enz., die niet voor het publiek toegankelijk waren. Door nu te trachten deze gegevens te 'documenteren', kon men speciale onderzoeken met uitvoerig informatiemateriaal onderbouwen, dat anders niet beschikbaar zou zijn geweest. Bovendien dient men niet te vergeten, dat de overheidsarchieven over de meest recente periode ook niet zijn te raadplegen, zodat terecht de indruk bestond, dat voor contemporaine studies het bronnenmateriaal ontbrak.

Men zag in deze documentatietask en in andere nog te noemen activiteiten, die gelet op de eigen doelstelling hoogstens een neventaak vormden, mede een vorm van dienstverlening aan de vele niet-wetenschappelijk geïnteresseerden, die men bereid moest vinden door een financiële bijdrage het instituut in stand te houden. Men hoopte op deze en andere manier het noodzakelijke vertrouwen te winnen om documenten aan het Centrum toe te vertrouwen, zodat geleidelijk aan de strikte doel-

stelling meer aandacht kon worden besteed, met name aan de opbouw van de bibliotheek en het archief, de twee belangrijkste peilers van het instituut.

Ook later heeft men de documentatietaak niet helemaal verlaten, zij het dat documentatie dan in een beperkte betekenis moet worden opgevat. We denken dan in de eerste plaats aan het ruime tussengebied tussen archief en bibliotheek, nl. het verzamelen van al die documenten, die niet het karakter van archiefstuk in strikte zin dragen, maar ook eigenlijk niet tot bibliotheekstukken behoren. Zulke documenten zijn bv. brochures, pamfletten, nota's, rapporten, statistieken, krantenknipsels en andere documentaire verzamelingen, die bij het Sociaal Historisch Centrum gemakshalve meestal als een aparte afdeling van de bibliotheek worden beschouwd. Een andere vorm van documentatie is de opbouw van een literatuurdocumentatie, die verwijst naar belangrijke werken op sociaal-historisch terrein, die niet in de eigen bibliotheek aanwezig zijn. Hiermede houdt nauw verband het verzamelen van gegevens of het inhoudelijk analyseren hiervan ter voorbereiding van de sociale geschiedschrijving. Ervaring en praktische behoefte speelden hierbij een grote rol vooral ten gevolge van het nauwe verband, dat men legde met de nog uit te voeren sociaalhistorische studies.

Een derde vorm van z.g. documentatie was de uitgave – annex aan de eigen verzameling krantenknipsels – van een blad met berichten uit dag- en weekbladen, getiteld 'Spiegel van Limburg'. Dit documentatieblad verscheen met een economische en sociale editie over de jaren 1955 t/m 1962, totdat de uitgave bij gebrek aan belangstelling moest worden beëindigd.

De onderzoektaak had in de eerste jaren nog het meeste aandacht en was in feite een voortzetting van de traditie, die reeds door Pater Remigius Dieteren met het Sociaal Archief Limburg begonnen was. In dit opzicht scheen het instituut aan een alom gevoelde behoefte te voldoen. Het verlangen naar historisch-sociografisch en economisch-geografisch onderzoek was groot, maar de beoefening hiervan had in Limburg nog nauwelijks een aanzet gevonden. Van verschillende zijden, met name van de Kamers van Koophandel, de Gewestelijke Arbeidsbureaus, de Sociale Raden, de Katholieke Standsorganisaties enz., maar ook van de kant van het bedrijfsleven en met name van de mijnindustrie werd langs de weg van studie en onderzoek een oplossing gezocht voor allerlei actuele problematiek. Het E.T.I.L. en de Provin-

ciale Planologische Dienst waren de eerste provinciale instellingen, die op deze terreinen daadwerkelijk projecten hadden geëntameerd, waarbij het Centrum met zijn sociaalhistorisch onderzoek eventueel kon aansluiten.

Men leefde in Limburg nog in het tijdperk van de versnelde industrialisatie, die ingrijpende gevolgen zou hebben – zo werd dit duidelijk voorvoeld – op demografisch, economisch, sociaal en cultureel terrein. Het was derhalve niet onlogisch, dat een grote behoefte bestond om deze veranderingen vast te leggen en het Sociaal Historisch Centrum daarbij in te schakelen. Voorbeelden van dit actueel toegepast-wetenschappelijk onderzoek waren bv. enige studies ten dienste van de K.A.B.-Limburg en de Centrale van Woningbouwvereniging, Ons Limburg, de uitwerking van enquêtes, medewerking aan sociografische studies enz.

In hetzelfde vlak lagen een aantal werkzaamheden, die ook met het doel minder verband hielden, zoals het ordenen van archieven ten behoeve van andere instellingen, het catalogiseren van bibliotheken, het samenstellen van literatuuroverzichten, adviezen over straatnaamgeving, de verzorging van een rubriek voor de Regionale Omroep Zuid, kleinere bijdragen voor kranten en tijdschriften enz.

Veel van deze opdrachten konden worden uitgevoerd dank zij de medewerking van een aantal werkloze hoofdarbeiders, die door de Sociale Dienst der gemeente Maastricht in die jaren bij het instituut te werk waren gesteld. Bewust wilde men een zodanig uitgebreid dienstenpakket aanbieden om langs die weg vertrouwen te winnen en enig financieel soelaas te genieten. De basis was nog te wankel om zich enige jaren met een groot project bezig te houden en met de uitkomsten daarvan de buitenwereld van het nut te overtuigen. Toen later de bestudering van de Limburgse problematiek door anderen (met name het Provinciaal Opbouworgaan) werd overgenomen, kwam er geleidelijk een einde aan deze opdrachten.

Men ging het studieterrein nu beperken tot de sociale geschiedschrijving in eigenlijke zin. Weerstaande aan de aandrang om meer journalistiek gekleurde dan wetenschappelijk verantwoorde jubileumuitgaven van ondernemingen te verzorgen, trachtte men door wetenschappelijk verantwoorde publicaties datzelfde doel te bereiken. Maar naast dit werk van lange adem was het verlenen van diensten op korte termijn uiterst nuttig. Dit alles is niet zonder resultaat gebleken, o.m. ook hierin bestaande, dat menige opdracht de aanleiding werd tot overdracht van soms zeer belangrijke stukken voor bibliotheek en archief.

Het Centrum heeft er ook steeds zelf voor gewaakt, dat deze richting niet de overheersende zou worden, hoewel de aandrang daartoe vanuit de maatschappij groot was. Men bleef beseffen, dat de instelling primair een wetenschappelijke taak, d.w.z. onafhankelijk van beleidsdoeleinden, had te verrichten, en dat men met name universiteitsstudenten zou moeten stimuleren de bijeengebrachte bronnen te benutten voor scripties, werkstukken enz., die later tot dissertatieonderwerpen konden uitgroeien. Het stemt tot vreugde, dat deze poging daadwerkelijk met een aantal goede proefschriften en andere studies bekroond is.

Het tijdrovende interne werk, dat daarvoor nodig was trad echter niet op de voorgrond. Groot was daarom de behoefte om een achterban te vormen, die het Centrum zijn broodnodige goodwill moest verstrekken. Eerst later is om die reden het systeem van de contribuanten uitgewerkt. Gedachten over een instituut van plaatselijke contactpersonen zijn niet uit de verf gekomen. Er wreekte zich vooral in deze beginperiode de geringe mogelijkheid om in de publiciteit te geraken. Aangezien men zelf nog geen studies als visitekaartje van het instituut kon presenteren, was uiteraard de kans om als aktueel nieuws in krant of radio vermeld te worden, gering. Bovendien riep het regionale aspekt bij velen onuitgesproken associaties op, die weerstanden of valse verwachtingen wekten. Ook leefde bij velen het misverstand, als zou sociale geschiedenis eenzijdig zijn onderwerp beperken tot b.v. de geschiedenis van de vakbeweging, het pauperisme of identiek zijn met een socialistische visie op de geschiedenis.

Het gemis van een universitair kader plaatste het Centrum in een isolement, dat alleen door het zoeken van kontakten met vakgenoten en instellingen in binnen- en buitenland kon worden gekompenseerd. Maar juist deze lange weg kon in de aanvang nog maar met moeite worden gepraktiseerd, al was reeds spoedig een prettig contact gegroeid met o.a. het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam en het Nederlands Economisch Historisch Archief in Den Haag. Toch bleef voor velen het regionaal karakter van het Centrum een struikelblok in de waardering, omdat de vrees bestond dat de probleemstelling en werkwijze niet wetenschappelijk zou zijn gericht, omdat veel onderzoekingen in opdracht van verschillende instanties werden uitgevoerd.

In deze kritiek school inderdaad een kern van waarheid, omdat de vraagstelling soms meer door de aktuele praktijk was ingegeven dan door de thema's, die op grond van de stand van de wetenschap werden

gesteld. Opmerkelijk is ook, dat de nadruk voornamelijk viel op de contemporaine geschiedenis, die overwegend met economisch-sociografische methoden werd bestudeerd, hetgeen uiteraard samenhang met de opleiding van de staf. Eveneens is opmerkelijk, dat het accent in de aanvang om praktische redenen vooral op de mijnstreek lag en op Maastricht en omgeving, in elk geval slechts op een gedeelte van de huidige provincie Nederlands Limburg, waarbij het interregionaal karakter nog nauwelijks om de hoek kwam kijken en enkel geforceerde pogingen ondernomen moesten worden om het noorden van Nederlands Limburg wat meer in de werksfeer te betrekken. Door dat enige interessante werkzaamheden in dit gebied werden uitgevoerd, groeide ook daar de belangstelling.

In het algemeen heeft het Centrum veel voordeel getrokken van enkele opdrachten, die werden aanvaard tot het samenstellen van gedenkboeken. Hierop zal nog nader worden ingegaan, waarbij we hier volstaan met te wijzen op de studies van J. Colsen C.M. en Pater Remigius Dieteren. Stimulerend en vruchtdragend was in 1955 het initiatief om met de publicatie van het jaarverslag een bundel opstellen te verbinden, samen vormend een Jaarboek, dat tegen een geringe contributie beschikbaar werd gesteld.

De reflexie over de aard van het eigen werk en over de betekenis van een sociaal-economische geschiedschrijving in regionaal verband was nog weinig op gang gekomen, had in elk geval vóór 1960 nog niet duidelijk tot een uitgesproken standpunt geleid. Uit de lijst van de bestudeerde onderwerpen valt wel enigszins af te leiden, dat de klemtoon van lieverlee méér werd gelegd op de bestudering van de sociaal-economische geschiedenis van de 19e en 20e eeuw, dan op het toegepast sociografisch onderzoek uit de beginjaren. Ook het stimuleren van de wetenschapsbeoefening zelf is meer op de voorgrond komen te staan, toen men eenmaal de eigen studie-onderwerpen als exemplarische voorbeelden was gaan kiezen, en anderen in eenzelfde richting is gaan entameren.

De beoefening van de sociaal-economische geschiedschrijving werd in de beginjaren gestimuleerd door ondermeer de adviezen van Prof. Mag. Dr C. van Gestel O.P., Mag. Dr Pontianus Polman O.F.M., Prof. Dr J. M. H. Cobbenhagen, Prof. Dr L. Heere, Prof. Dr Th. L. M. Thurlings, Prof. Dr L. G. J. Verberne, Prof. Dr H. F. J. M. van den Eerenbeemt, e.a. van wie enige in een jaarlijks georganiseerde openbare vergadering een voordracht hielden.

OP DE TWEESPRONG

Rond 1962 brak een beslissend moment aan in het bestaan van het instituut, toen Pater Remigius Dieteren na rijp beraad besloot de Limburgse samenleving de vraag voor te leggen: 'moet het instituut worden opgeheven of moet zijn taak op bredere schaal en met meer financiële middelen worden voortgezet'. In de geruchtmakende brochure 'Het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg op de tweesprong',⁵ zette hij uiteen, dat ruim twaalf jaar werd gewerkt in uiterst primitieve omstandigheden om ieder in de gelegenheid te stellen zich een gefundeerd oordeel te vormen over het nut van zulk een instituut, maar dat handhaving van deze toestand niet langer mogelijk was. Een definitieve uitbouw kon niet langer meer worden uitgesteld, waarbij hij een dringend beroep deed op financiële en andere steun van provinciale, gemeentelijke en rijksoverheid en van alle sectoren van de Limburgse samenleving om de geschiedbeoefening op nieuwe basis mogelijk te maken. Terzelfder tijd schreef Carel Bloemen een tweetal artikelen in het Limburgse maandblad De Bronk over 'Perspectief van Limburgs sociale geschiedbeoefening',⁶ welke artikelen een zelfde strekking hadden.

Het leek waarschijnlijk velen een beetje ongerijmde en stoutmoedige keuze, die hier aan de orde werd gesteld. Was het werkelijk nodig met stopzetting van het werk te dreigen, dat zich toch voorspoedig leek te ontwikkelen? Men vergat daarbij, dat het Centrum practisch in een impasse was geraakt. Intuïtief had men aangevoeld in een nieuwe fase te zijn gekomen, waarin men noodzakelijk moest streven naar de nodige middelen om een verdere groei te realiseren. De staf was te klein en te eenzijdig van opleiding; er was op dat moment geen pur sang historicus aan het instituut verbonden, noch een deskundig archivaris, noch een daartoe opgeleid bibliothecaris. De huisvesting in het pand Kapoenstraat 19 B te Maastricht, was ver beneden de maat. Om de nodige verbeteringen te bereiken, moest het Centrum zijn bestaan wel in het geding stellen.

De geslaakte noodkreet had een gunstig effect. Blijkbaar was men toch wel enigszins geschrokken van de openhartige stellingname. De

⁵ Dr Remigius Dieteren O.F.M., Het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg op de tweesprong. Maastricht, 1962, 16 blz.

⁶ Carel Bloemen, Perspectief van Limburgs sociale geschiedbeoefening. Overdruk uit Limburgs maandblad De Bronk, 9e jrg., nr. 6, januari 1962, 12 blz.

ideologie van de oprichter-secretaris om zo zuinig mogelijk het ontvangen gemeenschapsgeld te besteden en daarmee een zo veelzijdig mogelijk patroon van werkzaamheid uit te voeren, bleef richtsnoer van handelen, maar in elk geval was nu een aanmerkelijke verbetering van de huisvesting en de personeelssamenstelling bereikt.

Het jaarverslag over 1962 liet reeds een juichtoon horen. Men had inmiddels een nieuw kantoorgebouw betrokken aan het Onze Lieve Vrouweplein 4 te Maastricht. Een ingrijpende verhuizing had plaats gevonden. Een deel van het oude meubilair en vele houten archief- en bibliotheekrekken waren vervangen door stalen stabilumrekken en nieuwe meubels. Een betere subsidieregeling kwam in het vooruitzicht. De kollektievorming kon op bredere basis worden voortgezet. Er kwam meer erkenning en waardering voor het instituut, wat niet alleen bleek uit de hogere overheidssubsidies, maar ook uit de stijgende bijdragen van de zijde van gemeenten, Limburgse bedrijven, organisaties, instellingen enz.

Op het terrein van het uitgeven van publicaties kon men zich nu voortaan ook wat ruimer bewegen, nu men niet langer naar het verwerven van opdrachten als nevenbron van inkomen hoefde te streven. Al langer was men tot de conclusie gekomen, dat het de voorkeur had om zelf deelstudies op het terrein van sociale en economische geschiedenis uit te geven. Om die reden gaf het Centrum al eerder een Jaarboek uit. Thans besloot men ook een monografieënreeks op touw te zetten, hoewel men daartoe alleen niet in staat was.

Aanvankelijk werd samenwerking gezocht met de serie 'Bijdragen tot de economische en sociale geschiedenis van het Zuiden van Nederland'. Toen deze serie in een algemene historische reeks werd omgezet, werd deze samenwerking verbroken en werden contacten gelegd met Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap om een soortgelijk initiatief voor Limburg tot stand te brengen.

Voor het eerst werden de banden met deze Limburgse vereniging nauwer aangeknoopt, want voordien waren deze instellingen wezensvreemd voor elkaar geweest. Deze samenwerking resulteerde in 1963 in de stichting *Maaslandse Monografieën*, die tot doel had om studies van behoorlijk niveau uit te geven en een landelijke bekendheid te verschaffen. De uitgegeven reeks zou een interregionaal karakter dragen door het contact met de grensgebieden uit te breiden en te intensiveren. In 1964 kwamen kort na elkaar drie delen van de *Maaslandse Monografieën* van de persen. Gelijktijdig ging men over tot het uitgeven in druk van het Jaarboek, dat voorheen in offset-uitvoering

verscheen, met de inmiddels nieuwe titel: 'Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg'.

Tenslotte moet als belangrijke ontwikkeling worden aangestipt, dat einde 1963 twee nieuwe stafleden konden worden benoemd, te weten een historische medewerker en een archivaris, waardoor twee terreinen van aktiviteit sindsdien beter konden worden behartigd dan vroeger het geval was. Met name de aanstelling van een historicus heeft de taak van het instituut belangrijk verbreed, zodat het onderzoek nu ook werd uitgebreid tot de 17e en 18e eeuw. Het jaarverslag over 1964 schreef over de nieuw bereikte ontwikkeling: 'Op vruchtbare wijze is gebleken, wat met de bestaande mankracht in voortreffelijk teamgeest bereikt kan worden. Tegelijk met deze interne consolidatie groeide ook een erkenning en waardering voor de specifieke taak van deze instelling. Het Sociaal Historisch Centrum geniet steeds meer bekendheid elders in den lande en geraakt gelijktijdig ingeschakeld in het netwerk van wetenschappelijke onderzoekinstellingen. Met name de samenwerking met de universiteiten en hogescholen heeft geresulteerd in een groeiend aantal studenten, die in het afgelopen jaar de verzamelingen hebben geraadpleegd'.

Door de uitbreiding van de staf kreeg men meer gelegenheid contacten te leggen met andere instellingen en verenigingen. Om het gevaar van een provinciaal isolement te doorbreken heeft men bewust veel aandacht besteed aan deze ontmoetingen met vakgenoten ter uitwisseling van wederzijdse ervaringen en om nieuwe ideeën op te doen. Het spreekt voor een Limburgs instituut vanzelf, dat dit contact niet enkel tot Nederland beperkt bleef, maar dat ook de banden met de collega's over de grens (België en het Rijnland) nauwer werden aangehaald.

Juist in deze periode krijgen een aantal accentveranderingen hun beslag, die waarschijnlijk in die jaren niet zo duidelijk als een verzetten van de bakens zijn opgemerkt, maar desondanks voor de toekomst van wezenlijke betekenis zijn geweest. De belangstelling verschoof steeds meer naar een verder verleden, omdat men steeds duidelijker bemerkte dat de structuurveranderingen in de 19e en 20e eeuw immers niet zijn te verstaan zonder een grondige kennis van de voorafgaande ontwikkelingen. Opmerkelijk was ook in deze tweede periode dat het steeds meer de vragen van de wetenschap zelf werden en niet de vragen van de praktijk van elke dag, die in de belangstelling kwamen te staan. Daarmee hing samen een geleidelijke verandering in methodiek, namelijk verschuivend van een sociografisch-historische methode

naar een zeer structureel gerichte vorm van onderzoek op het terrein van de sociale en economische geschiedenis. Een voordeel was ongetwijfeld, dat men selectiever de te bestuderen onderwerpen begon uit te kiezen. Een andere accentverandering was gelegen in de beklemtoning van het instituut als researchinstelling, eerst later trad de functie van archiefbewaarplaats en centrale verzameling van bronnen meer op de voorgrond.

Een aantal wezenlijke vragen hebben in deze jaren de gedachte beziggehouden. In de eerste plaats vroeg men zich af of de regionale opzet niet te beperkt was. Het positieve antwoord hierop was gestoeld op de ervaring, dat een klein onderzoeksterrein makkelijker en concreter is te bestuderen en dat bovendien een gebied als Limburg zich uitstekend leent voor een vergelijkende methode, omdat verschillend geaarde cultuurstromingen en sociaal-economische verschijnselen hier in confrontatie met elkaar zijn te bestuderen.

Een tweede vraag trof de beperking van het instituut tot de sociale en economische geschiedenis. Dit bezwaar zou wellicht groter zijn aan te rekenen, maar ook hier geldt zoals bij veel andere studieterrijnen de onvermijdelijke noodzaak van specialisatie, die overigens door ons in een iets andere zin wordt opgevat dan de universitaire instituten plegen te doen.

Op twee punten moet nog de aandacht worden gevestigd. In de eerste plaats heeft in de laatste jaarverslagen het verlangen doorgeloken naar incorporatie of samenwerking binnen een universitair verband, omdat het immers de bedoeling is om studenten en wetenschappelijke onderzoekers een redelijke steun en medewerking bij hun werk te bieden. Een verbreding van de onderzoektaak, een uitbreiding van het bronnenmateriaal en een vergroting van de wetenschappelijke mankracht zou daardoor beter worden gewaarborgd.

Een andere kwestie, die aan de orde kwam, was de vraag, in hoeverre de geschiedenis van een provincie als Limburg bestudeerd dient te worden in relatie met die van zijn buurgewesten. Het is voor geen bestrijding vatbaar, dat de regionale geschiedenis niet geïsoleerd kan worden behandeld, maar eerst tot haar recht komt als verdieping van de algemene en vaderlandse geschiedenis. Uitgangspunt is echter, dat het onderzoek wordt afgestemd op de historische relaties van de betrokken tijdsperiode. Voor een grensprovincie als Limburg betekent dit, dat niet primair de geschiedenis van Noord-Nederland daartoe de

voorwaarde vormt, maar dat vooral een bestudering vereist is van de historie van de Zuidelijke Nederlanden, het Prinsbisdom Luik en een aantal Duitse vorstendommen.

Dat zulk een opzet talrijke mogelijkheden in zich bergt, wordt geïllustreerd door de velerlei activiteiten van de Fryske Akademie in ons land en door het Institut für Geschichtliche Landeskunde der Rheinlande an der Universität Bonn. De goede relaties met deze instellingen hebben stimulerend gewerkt en vaker het verlangen opgeroepen ook in ons gebied het werk in die richting uit te breiden.

Sociaal-historisch ligt hier nog een heel terrein van onderzoek braak, dat met de ontdekking van de betekenis van de regio als grondslag voor een sociaal systeem in bewerking kan worden genomen. De diepere grondslagen van de samenhang tussen sociale, economische en culturele verschijnselen kan binnen een beperkt gebied nader worden vergeleken en getoetst. Binnen de regio is het ook mogelijk om als tegenpool tegen de verregaande specialisatie binnen de historische wetenschap een poging te wagen wetenschappelijke resultaten van diverse regionale onderzoeken met elkaar te verbinden en tot een synthese te integreren.

Binnen het kader van een dergelijk studieprogramma zijn de verschillende facetten van het instituut dan ook nauwer op elkaar afgestemd als de buitenwereld wel eens geneigd is te veronderstellen. Het Sociaal Historisch Centrum is immers niet uitsluitend een bibliotheek, noch een archiefinstelling, noch een vereniging, die publicaties uitgeeft, noch een zuivere onderzoeks- en researchinstelling. Het een hangt met het andere doelgericht samen, omdat het samenspel van de onderdelen gericht is op de bestudering van regionale samenhangen in historisch verband. Wat oorspronkelijk her en der verspreid aanwezig was, moeilijk te raadplegen, en op het punt stond verloren te gaan, werd in geordende vorm beschikbaar gesteld om als werkapparaat te dienen voor het historisch onderzoek.

Men heeft er zorg voor gedragen niet enkel lijdzaam de raadpleging van de verzamelingen open te stellen. Aan onderzoekers en studenten werden ruime faciliteiten verleend wat betreft literatuur- en archiefverwijzingen, hulpverlening bij statistisch-grafische verwerking, illustraties, correcties e.d. Hier mag worden gewezen op een reeks van publikaties, die met medewerking van het Centrum tot stand kwamen, handelend over allerlei facetten uit de sociaal-economische geschiedenis van Limburg, over landbouw en industrie, over huisvesting en woningbouw, over volksgezondheid en sociale organisaties, over

demografie, onderwijs, jeugdorganisatie en andere belangwekkende onderwerpen.

Het past hier de namen te noemen van enkele inspirators wier werkwijze en vorm van geschiedschrijving in recente jaren inspirerend hebben gewerkt en tot navolging hebben geleid. Zonder anderen tekort te willen doen, mogen we hier de namen noemen van o.m. Prof. Dr L. G. Verberne, die reeds in de aanvang wees op de waarde van een belangeloos en kritisch bronnenonderzoek en tevens verband legde tussen de bedrijfsgeschiedenis, de politieke geschiedenis en de sociaal-economische geschiedschrijving. Veel hebben wij ook te danken aan Prof. Dr I. J. Brugmans, niet alleen vanwege zijn magistrale arbeid op het terrein van de economische geschiedschrijving, maar tevens in zijn kwaliteit als directeur van het Nederlands Economisch Historisch Archief, die ons meermalen belangrijke adviezen en hulp verstrekke. Tot navolging heeft ook geleid het werk van Prof. Dr B. H. Slicher van Bath en zijn leerlingen aan de Wageningse Hogeschool, die als een van de eersten in Nederland het belang heeft onderkend van de historisch kwantitatieve methode en deze methode in regionaal verband heeft toegepast en uitgewerkt. Veel dank zijn wij ook verschuldigd aan Prof. Dr W. Jappe Alberts voor zijn opvattingen over regionale en interregionale geschiedenis, die ons ook in contact heeft gebracht met zijn vriend en medestander in Duitsland, Prof. Dr F. Petri, die de gedachte over Landesgeschiede nader heeft uitgewerkt en vorm gegeven. Tenslotte is uit de kennismaking met het werk van de Franse school van de Annales het inzicht gegroeid in de variëteit en de mogelijkheden, die een toespitsing van het onderzoek op de regionale geschiedschrijving inhoudt.

BESTUUR EN PERSONEEL

De bestuurssamenstelling van het Sociaal Historisch Centrum heeft door alle jaren heen een merkwaardige stabiliteit vertoont. Niet minder dan acht bestuursleden zijn vanaf de oprichting tot nu toe bestuurslid geweest, namelijk de voorzitter Ir C. E. P. M. Raedts, de vice-voorzitter Dr H. C. W. Roemen, de secretaris Pater Dr Remigius Dieteren O.F.M., en de leden Dr G. W. A. Panhuysen, J. H. Janssen, Drs P. J. C. Lebens, Drs L. E. M. A. van Hommerich, en J. A. A. G. Winckers.

Belangrijk was vooral de stabiliteit van het dagelijks bestuur, waarin de functie van voorzitter, secretaris en penningmeester in een kwart eeuw slechts één mutatie kende. Met name moet hier worden genoemd de verbindende figuur van Pater Dr Remigius Dieteren O.F.M. die niet enkel als secretaris maar ook als mede-leidinggevend functionaris een *trait-d'union* heeft gevormd tussen het bureau en het bestuur.

De samenstelling van het bureau heeft meer wijzigingen ondergaan en weerspiegelt de moeilijke omstandigheden, waarin het instituut jarenlang heeft moeten werken. De vaste staf van personeelsleden was uiterst beperkt, maar gelukkig heeft het Centrum steeds de beschikking gehad over een wisselend aantal tijdelijke medewerkers, die meestal in W.S.W.-verband werkzaam waren en belangrijke verdiensten hebben gehad voor de opbouw van de verschillende diensten.

Als vaste staffunctionarissen waren de volgende personen achtereenvolgens bij het instituut werkzaam:

Pater Dr Remigius Dieteren O.F.M., wnd. directeur, 1949-1950, bibliothecaris, 1971-

J. Wachelder, assistent, 1949-1964 (†)

Drs J. H. A. E. Cornips, directeur 1950-1954

Drs J. F. R. Philips, directeur 1954-

G. P. J. Coomans, archivaris 1954-1955 (†)

F. van Lijf, archivist in opleiding 1956-1957

C. Vogels, administratief medewerker 1958-1965

Br. Paduanus Crijns O.F.M., waarnemend bibliothecaris, 1962-1964

G. W. M. Snakkers, archivist, 1963-1972

Drs J. C. G. M. Jansen, historicus, 1964- adjunct-directeur, 1973-

Mej. C. N. Olij, secretaresse, 1965-1969

Mevr. M. C. Mommers-Bakker, secretaresse 1968-

A. F. Huybers, bibliothecaris, 1970-1971

M. H. A. I. Schrammen, archivaris (part-time), 1971-

Drs Th. P. M. Huijs, archivaris 1973-

M. I. M. A. Wijnen, archivist, 1974-

Het is niet doenlijk in deze lijst ook alle medewerkers op te sommen, omdat vrij veel wisselingen onder hen optraden. Een uitzondering zouden wij willen maken voor enkele personen, die in de opbouwfase langere tijd in dienst van het instituut werkzaam zijn geweest, zoals

de heren E. Slijpen (†), G. Crollaer (†), F. de Macker, Drs P. Jansen (†), W. Bremers (†), Mr C. Verheijen, F. Hochstenbach en J. Schefman, in wie wij ook alle overigen met waardering willen memoreren, die hun werkzaamheid in dienst van het instituut hebben gesteld. Zonder deze door de Sociale Dienst van de gemeente Maas-tricht ter beschikking gestelde medewerkers zou het Sociaal Historisch Centrum nooit tot stand hebben kunnen brengen, wat nu bereikt werd.

ARCHIEF EN BIBLIOTHEEK

De opbouw van de bronnenverzamelingen heeft een stormachtig verloop gehad. In de beginperiode was deze groei verklaarbaar door het feit, dat praktisch vanaf het nulpunt moest worden begonnen. Daarna ziet men, dat tussen 1954 en 1960 de aanwinsten van jaar op jaar een beperktere omvang krijgen. Na 1960 begon wederom een stormachtige ontwikkeling, doordat verschillende bibliotheken bij het Centrum werden gedeponeed.

Interessant is hier te vermelden, dat het budget voor de aanschaf van vakliteratuur jarenlang niet groter was dan f 250,- per jaar, maar dat in de laatste tien jaar betrekkelijk grote bedragen werden besteed om het peil van de bibliotheek te verbeteren. Het documentair karakter van deze bibliotheek bepaalt vooral haar betekenis. Naast de literatuurdocumentatie is er de documentatie van archiefgegevens, waartoe men de beschikking heeft over een grote verzameling archiefinventarissen en een serie microfilms van archiefstukken uit buitenlandse archieven (Luik, Düsseldorf, Parijs, Merseburg).

De ontwikkeling van de archieffunctie van het Sociaal Historisch Centrum wordt elders in dit verslag nog nader besproken. De aanwezige archieven beliepen eind 1963 $\pm$ 113 m, waarvan bijna niets geïnventariseerd was, omdat het instituut lange tijd niet de beschikking had over een geschoold archivaris. In 1967 was het totale bezit gegroeid tot 150 m en konden de eerste pogingen worden ondernomen om enige ordening te brengen in het toen beschikbare materiaal. Vanaf 1969 werd een grote hoeveelheid archieven gedeponeed als gevolg van de opheffing van mijnbedrijven en de daarmee gelieerde organisaties en instellingen. Gelukkig kon men met de aanstelling van een jonge econoom, die de opleiding van hoger archiefambtenaar zeer binnenkort voltooid zal hebben, en met de uitbreiding van de staf van de archiefdienst, oplossingen scheppen, die de hoop wettigen, dat de archieffunctie tot haar volle recht zal komen.

FINANCIËN

Het zou buiten het kader van deze terugblik vallen om uitvoerig na te gaan, hoe het Centrum in de afgelopen jaren financieel heeft moeten balanceren op de rand van de afgrond. Niet zelden was de teleurstelling groot, indien verhoopte bijdragen en subsidies niet of slechts gedeeltelijk ontvangen werden en de uitgaven noodgedwongen moesten worden beperkt. Maar eveneens was weer moedgevend, dat zoveel instellingen en instanties het instituut op de been hebben helpen houden en dat de twee grootste subsidiegevers, de Provincie Limburg en het Rijk, hun verantwoordelijkheid voor het voortbestaan van deze instelling niet uit de weg zijn gegaan.

In de afgelopen jaren is het totaal van de uitgaven enorm gestegen, waarbij weliswaar in gedachten moet worden gehouden, dat de sterke groei van de afgelopen tien jaar bijna volledig is te herleiden tot de inflatoire ontwikkeling van lonen en prijzen. Het personeelsbestand is tussen 1965 en 1973 immers slechts met één medewerker uitgebreid. Wel is hieruit af te leiden, dat het instituut ongetwijfeld steeds meer geld is gaan kosten. Hiermee in overeenstemming steeg het Rijks- en Provinciaal subsidie, terwijl de bijdragen van ondernemingen, organisaties, instellingen en particulieren relatief sterk achterbleven. In de eerste tien jaren waren deze zg. overige inkomsten nog voldoende om bijna de helft van alle kosten te dekken, maar thans hebben zij nauwelijks voor de financiering nog een wezenlijk aandeel ($\pm 10\%$ van het budget).

De subsidies van het bedrijfsleven vertonen over de gehele lijn niet veel stijging, maar de samenstelling heeft zich wel aanzienlijk gewijzigd. De crisis in de mijnindustrie heeft het Centrum reeds in 1963 ervaren, toen een betrekkelijk groot subsidiebedrag van de gezamenlijke mijnen wegviel. Na het wegvallen van die subsidie heeft een betrekkelijke kleine groep van bedrijven zich grootmoedig getoond en het Centrum op royale manier ondersteund. Daartegenover staat dat een aantal grotere bedrijven op dit punt het bijna geheel liet afweten.

De subsidies van organisaties, instellingen enz. ($\pm f 1.500,-$) zijn ondanks opheffingen, fusies enz. bijna op hetzelfde niveau gebleven als 25 jaar geleden; op een aantal gunstige uitzonderingen na zijn deze bedragen niet hoger dan die van de persoonlijke contribuanten.

Het bedrag aan opdrachten en retributies is betrekkelijk laag, het-

geen op zichzelf genomen geen betreurenswaardige omstandigheid is, aangezien het instituut ondanks alle financiële moeilijkheden de oplossing van zijn problemen niet heeft gezocht in de betaalde dienstverlening, noch in het gedwongen accepteren van verzoeken tot samenstelling van jubileumschriften e.d.

Wat het verloop van de gemeentesubsidies betreft, kunnen we de volgende ontwikkeling opmerken: In de tweede helft van de vijftiger jaren liep het aantal subsidiërende gemeenten op van 50 tot ± 80 , om echter sinds 1970 weer een dalende lijn te gaan vertonen. De gemeente Maastricht treedt als subsidiërende gemeente steeds meer op de voorgrond, omdat het de enige gemeente is, die subsidieert op basis van de exploitatiekosten (3^{0/0}) en bovendien een vestigingspremie verstrekt. De grote gemeenten hebben hun subsidie (voor het merendeel op basis van 1½ cent per inwoner) meestal gehandhaafd, maar veel kleinere gemeenten hebben zich hieraan onttrokken, meermalen onder het motief, dat de doelstelling van het Sociaal Historisch Centrum een bovengemeentelijke is en derhalve niet voor lokale subsidies in aanmerking komt.

Door de steun van al deze personen en instanties konden de normale kosten van het instituut, zij het soms met zeer veel moeite, bestreden worden. In echt kritieke momenten werd aan het Centrum in zeer belangrijke mate de reddende hand toegestoken door drie instellingen, die met name genoemd dienen te worden, nl. de voormalige N.V. Bouwgrondmaatschappij Tijdig te Heerlen, de Stichting Elisabeth Strouven te Maastricht en de Vereniging Ons Limburg te Heerlen. Als een vorm van bijzondere grote morele steun heeft het Centrum het resultaat ervaren van een actie, die in 1972 werd gevoerd om buiten de normale begroting om een kostendekking te vinden voor de zeer hoge uitgaven als gevolg van de vele overdrachten van archieven en bibliotheekstukken, die werden aangeboden tengevolge van de sluiting van de mijnen en de economische herstructurering van Zuid-Limburg. Dat voor dit doel in nauwelijks één jaar tijd binnen de provincie Limburg een som van bijna f 100.000,- bijeengebracht kon worden, was een klinkend bewijs van de verworven goodwill en van het belang, dat men hechtte aan het opvangen van deze stukken door een instituut.

Door het achterblijven van het Rijkssubsidie heeft het Sociaal Historisch Centrum enkele moeilijke jaren achter de rug met name in de periode 1970-1973. Thans valt het instituut niet meer onder het Departement van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, maar

onder het Departement van Onderwijs en Wetenschappen. De verwachting is gewettigd, hetgeen ook al in de begroting voor 1974 is gebleken, dat de financiële mogelijkheden daardoor gunstiger zullen worden dan voorheen. In totaal werd over de jaren 1950 t/m 1973 aan Provinciaal subsidie ontvangen een bedrag van f 859.947,— exclusief enige bijzondere bijdragen. Het Rijkssubsidie over de jaren 1955 t/m 1973 bedroeg in totaal f 601.052,—.

PUBLICATIES

Hoewel door de veelzijdige werkzaamheden soms (te) weinig tijd over bleef voor het verrichten van onderzoek en het verzorgen van publicaties, heeft het Sociaal Historisch Centrum toch in de loop der jaren geprobeerd door middel van een aantal geschriften de achterstand van Limburg in de nationale geschiedschrijving te overwinnen. Het streven was er op gericht onderwerpen te behandelen, die variëren naar tijd en thema en deze in een zodanig bevattelijke vorm te presenteren, dat zij in een ruimere kring weerklank zouden vinden.

De afgelopen 25 jaren zijn gekenmerkt door een grotere belangstelling voor het terrein van de sociale en economische geschiedschrijving, waarbij Limburg min of meer de trend volgde, die ook landelijk is te onderkennen. Voorheen hadden zich nog weinig auteurs op dit terrein bewogen; op enkele uitzonderingen na waren aan universiteiten en hogescholen nauwelijks dergelijke onderwerpen uit de Limburgse geschiedenis behandeld. Maar ook de historici in de provincie zelf hadden tot vlak na de oorlog bijna uitsluitend oog voor de politieke geschiedenis van onze provincie en schaars zijn dan ook de artikelen of boeken, waarin het sociale of economische aspekt wat meer uitgesproken op de voorgrond trad. Het meest verdienstelijk zijn nog de pogingen van journalisten, die enigszins in deze lacune hebben voorzien. We denken hier met name aan de stimulerende activiteit van een figuur als Mathias Kemp, die enige verdienstelijke gedenkboeken heeft geschreven, die tot op de dag van vandaag nog lezenswaardig zijn.

Als bijlage is een overzicht opgenomen van de boeken en artikelen, die door de medewerkers van het instituut rechtstreeks werden verzorgd, afgezien van kleinere bijdragen, zoals boekbesprekingen, korte artikelen enz. Het vermeldt niet de vele studies, die met medewerking van het Sociaal Historisch Centrum door andere auteurs zijn tot stand

gebracht. Tenslotte is in de bijlage een lijst vermeld van de werken die verschenen zijn in de serie Maaslandse Monografieën.

EEN VOORLOPIGE EINDBALANS

In het totaalbeeld van de verstreken 25 jaren overheersen zonder twijfel vele positieve elementen, al werd lang niet alles bereikt, wat men zich ten doel had gesteld. In elk geval werd een groot deel van de schriftelijke erfenis uit het verleden voor het nageslacht bewaard, — niet in de zin van een merkwaardige oudheidkundige verzameling, maar met het doel een deskundig geordend werkapparaat te creëren, dat voor de bestudering van de maatschappelijke ontwikkeling van deze streken wordt opgebouwd. Een instituut is thans aanwezig met een vaste staf van medewerkers, die deze bronnen verder verzamelen, beheren en beschrijven. Publikaties over het sociale en economische verleden hadden in verschillende deelstudies plaats, waarmee een grondslag is gelegd voor een objectieve maatschappelijke geschiedschrijving, die in deze vorm in Limburg niet werd beoefend en waarvan een heel onderzoekprogramma nog op uitvoering wacht. Het belangrijkste resultaat is tot nu toe geweest, dat belangstelling werd gekweekt voor de structuurveranderingen, die de industrialisatie in Limburg meebracht. Een ruime kring van geïnteresseerden neemt kennis van deze publikaties en brengt vaker zelf nieuwe onderwerpen ter tafel.

Deze studieresultaten, die met een vaste regelmaat in een tweetal reeksen worden uitgegeven, hebben in belangrijke mate bijgedragen tot een beter inzicht in de veranderingen in de regionale welvaartsbronnen en het Limburgs cultuurpatroon. Deze kennis is ook buiten de provincie uitgedragen als specifiek onderdeel van de overeenkomstige vaderlandse ontwikkeling. In de achter ons liggende periode heeft Limburg de stimulans moeten missen van een academische instelling en noodgedwongen op eigen kracht geprobeerd de voorhandene wetenschappelijke mankracht te mobiliseren en op eigen streek te richten. Het Sociaal Historisch Centrum heeft daartoe mede een bijdrage vervuld, die straks binnen het uitstralings-effect van een Universiteit met nog meer kansen kan worden voortgezet.

Hieraan aansluitend rijst onmiddellijk de vraag, of de opzet van een

provinciaal instituut als het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg voor de toekomst nog wel zinvol is, of dat men beter kan opteren voor een algemeen-historisch of intergewestelijk instituut. In de praktijk is in elk geval de provinciale begrenzing van veel nut gebleken voor de gevolgde werkwijze. De opbouw van een documentaire bibliotheek en de overdracht van zoveel particuliere archieven was bij een ruimere opzet zeker niet in dezelfde mate gelukt. Ook de nog bescheiden studie van de sociaal-economische geschiedenis kon met meer succes worden aangepakt door deze te concentreren op een streek, waarmee men iets spoediger vertrouwd kan raken. Dit impliceert niet, dat de gekozen opzet een axioma vormt, maar wel mag men er uit concluderen, dat een andere dan een landelijke benadering uiterst zinvol is, wanneer het samenhangende gebieden betreft, deel uitmakend van meerdere staten en culturen. Zulk een opzet biedt veel aantrekkelijks voor de bestudering van maatschappelijke verschijnselen. In die zin zou een aantrekkelijke verbreding van de doelstelling t.z.t. als nieuw element binnen een universitair patroon nastrevenswaardig kunnen worden.

Na een moeizaam begin is het Sociaal Historisch Centrum tot een volwassenheid gegroeid, die nieuwe eisen stelt. De oude intieme sfeer heeft plaats moeten maken voor een meer gereguleerd geheel, nu omvang en bezetting groter zijn geworden. Een verzakelijking is noodzakelijk geworden, afgestemd op de toekomstvisie van het instituut op langere termijn. De nadelen van de schaalvergroting zijn echter niet geheel te vermijden. De organisatie van het bureau vraagt teveel tijd. Het beleid kost meer aan voorbereiding en uitvoering tengevolge van het overleg tussen de stafleden. Door het bestaan van drie afzonderlijke diensten – de bibliotheek, het archief en het terrein van het onderzoek – is steeds meer coördinatie vereist. In de toekomst zal meer aandacht uitgaan naar een verdere interne functieafbakening om de verschillende diensten zo efficiënt mogelijk op elkaar af te stemmen. Bovendien zullen de externe relaties een verdere uitbreiding moeten ondergaan, zowel ten aanzien van de acquisitie als in de beoefening van het wetenschappelijk onderzoek.

Moelijkheden zullen er zeker nog wel eens ontstaan door de financiële knelpunten, die een ongestoorde ontwikkeling op daartoe weinig geschikte momenten kunnen remmen. De verwachting is echter gewettigd, dat met de steun van de Provinciale- en Rijksoverheid een verdere groei mogelijk zal zijn. Uit de geschiedenis van de afgelopen

25 jaren putten we de moed om verder te gaan in de richtingen, die thans vruchtbaar zijn gebleken, in het vaste vertrouwen, dat we dezelfde steun en medewerking mogen verwachten als in het verleden bij de uitvoering van onze taak.

Hier is dan ook een woord van oprechte dank op zijn plaats aan al diegenen, die door het verstrekken van subsidies, door het verlenen van opdrachten, door het deponeren van archieven en bibliotheekstukken, maar ook door het raadplegen van de verzamelingen en het kennis nemen van de publikaties blijken hebben gegeven het instituut een goed hart toe te dragen.

Wij zouden met deze beschrijving van de feitelijke gang van zaken dit overzicht kunnen beëindigen, indien wij niet van mening waren, dat het verantwoord is hieraan een beschouwing toe te voegen over de gemeenschappelijke conceptie, die de staf van het Sociaal Historisch Centrum voor de geest staat over de functie van de geschiedenis en van de historiebeoefening, omdat deze opvattingen uiteindelijk de verantwoording en inspiratiebron voor het verrichte werk vormen en aangeven, in welk perspectief dit moet worden gezien.

REGIONALE EN MAATSCHAPPIJ-GESCHIEDENIS

Het verleden is zo oneindig ingewikkeld, dat men het nooit helemaal zal kennen. Van deze waarheid waren ook vroegere geschiedschrijvers doordrongen, maar desondanks hebben zij lang de illusie gekoesterd, dat men tenminste het wezenlijk beeld van een vroegere tijdperiode zou kunnen oproepen. Deze hoop hebben de moderne historici praktisch opgegeven; de illusie van het representatieve totaalbeeld is vergruisd. De wegen zijn uiteen gaan lopen, toen men ging twisten over de mate, waarin men zich door methodiek en vraagstelling tot wezenlijke onderzoekprojecten zou kunnen beperken. Geschiedschrijving werd een dermate complex geheel, dat het noodzakelijk werd dit geheel te decomponeren in deelaspecten, zoals de politieke geschiedenis, de kerkgeschiedenis, de cultuurgeschiedenis, de sociaal-economische geschiedenis enz., die elk een aspect van het totale gebeuren beschrijven.

Het idee van een totaalbeeld, van een integrale geschiedenis is een nastrevenswaardig ideaal gebleven, weliswaar niet meer te realiseren

als het literaire epos van een begaafd auteur, maar thans alleen nog te verwerkelijken als gecoördineerd teamwerk tot een min of meer geslaagde integratie van deze deelgeschiedenissen leidt.

Doordat de historische analyse uiteenvalt in een aantal deeldisciplines, is het gevaar van vervreemding niet denkbeeldig, zodat de onderlinge dialoog soms moeizaam verloopt en de mening doet post vatten, dat de geschiedschrijving in een crisis zit. Men verliest in zulke discussies vaak uit het oog, welke gemeenschappelijke basis de geschiedbeoefenaars met elkaar verbindt, welke grote tradities dit vak heeft aan te wijzen en welke specifieke waarde de historie heeft voor cultuur en samenleving.

De klassieke of traditionele geschiedschrijving onderscheidt zich van andere wetenschappen met name door haar beproefde kritisch-filologische methode. De kritische studie op basis van nauwkeurig geselecteerd historisch bronnenmateriaal is een wezenlijk element van alle geschiedbeoefening. Maar dit uitgangspunt is op zichzelf niet voldoende. Aan de basis van elke studie liggen de nuchtere feiten, maar de vraagstelling, de methodiek, de onderlinge vergelijking en de conclusies beslissen over de vraag, in hoeverre onze kennis daardoor verrijkt wordt en ons inzicht vergroot. In dit opzicht schort het vaker aan een exacte formulering van vraagstelling en hypothese, hetgeen waarschijnlijk een van de oorzaken is van het heersende malaisegevoel.

Hoewel door de beoefenaars van verschillende historische disciplines naar meer samenwerking wordt gestreefd met aanverwante wetenschappen, verloopt deze communicatie naar twee zijden nog maar moeilijk. Dit is bijzonder jammer, omdat juist de historie binnen de maatschappijwetenschappen een uiterst nuttige functie kan vervullen, door de veranderingen in de maatschappelijke begrippen en de varianten daarin historisch te ontleden.

Binnen het vaak verwarrend beeld van zoveel uiteenlopende disciplines, allen aan Kleio schatplichtig, zijn er twee specialismen, die nauw met het werk van het Sociaal Historisch Centrum in betrekking staan: de regionale en de maatschappijgeschiedenis. Beide deelaspecten zijn wezenlijke elementen om het historisch perspectief scherp te stellen. Beide leveren ook voornamelijk bouwstenen voor een integrale, structureel gerichte geschiedbeoefening. Enige verduidelijkingen zijn hier op zijn plaats, wat wij onder regionale en maatschappijgeschiedenis verstaan, omdat de beoefening van deze disciplines het werk in

het verleden belangrijk heeft beïnvloed en het instituut ook in de toekomst aansluiting wil houden bij de internationale ontwikkeling op deze terreinen.

De regionale geschiedenis beleeft in Nederland een opmerkelijke revival, niet enkel in het noorden, oosten en zuiden van ons land, maar opmerkelijk genoeg zelfs in Holland, eigenlijk toch het vertrouwde decor van onze vaderlandse geschiedenis. Deze regionale studies ontleen hun aantrekkelijkheid aan de mogelijkheid tot onderlinge vergelijking, waardoor het oog wordt gescherpt voor de kleurrijke variatie, voor de verschillen in volkskarakter en leefmilieu, levensstijl en menselijke relaties, samenhangend met de historie, de sociaal-economische structuur en de specifieke vervlechtingen tussen al deze elementen.

De belangstelling voor regionale geschiedenis zal nog groter worden, als in het Europese eenwordingsproces men vanuit nationaal-politiek oogpunt de regionale gedachte meer kansen wil geven en minder eenzijdig het nationale element accentueert. Want de regionale geschiedenis zal dan ook wat meer uitdrukkelijk de internationale vervlechtingen kunnen bloot leggen en op die manier een brug kunnen slaan tussen de bewoners der nabuurlanden. Men denke hier aan de bindende elementen, die bv. liggen opgesloten in de Friese, Vlaamse, Gelderse en Maaslandse cultuur.

Men zou – overeenkomstig de Duitse opvatting van Landesgeschichte – deze vorm van geschiedschrijving kunnen omschrijven als een studie van de menselijke groepen, die binnen een (soms politiek wisselend) territoir zich een organisatievorm schiepen met een eigen structuur, gegrondvest op een gemeenschappelijk bewustzijn en een gemeenschappelijke geschiedenis. In deze bestudering, waarin de sociale structuur voorop staat en de geografische eenheid slechts beschouwd wordt als een afspiegeling van dit 'soziales Gebilde', staat centraal het vraagstuk, wat Hermann Aubin heeft genoemd 'Beharrung und Wechsel in den historischen Kulturräumen Westeuropas'.

Een dergelijke regionale en interregionale geschiedschrijving vindt aan de Nederlandse universiteiten en hogescholen weinig beoefening. Waar zij in de schaduw van buitenlandse voorbeelden wordt toegepast, heeft zij dringend behoefte aan meer coördinatie en samenwerking, ook van de zijde van het wetenschappelijk onderwijs.

Als men de functie van de geschiedschrijving wil beschouwen als de

wijze, waarop een bevolkingsgroep zich rekenschap geeft van haar verleden, dan houdt dat voor de regionale geschiedenis een tweeledige opdracht in. Op de eerste plaats zal dit verleden moeten worden verkend, onderzocht en in zijn samenstellende verbanden worden bestudeerd. Maar in de tweede plaats is het tevens een uitnodiging tot reflexie, hoe onze leefwijze, ons sociaal gedrag en ons economisch handelen door dat verleden bepaald worden. De geschiedenis leert ons nu eens waardering te hebben voor het geworden, dan weer het geworden te relativiseren of af te keuren. Zij geeft ons een sleutel de samenleving te verstaan, zowel in zijn continue ontwikkelingsgang met haar taaiheid van structuren en gedragspatronen, als in haar relativiteit, d.w.z. in haar aanpassingskracht en soepelheid om op spanningen en conflicten te reageren.

Hier raken we al ten nauwste een ander boeiend terrein, dat zich eveneens in regionaal verband laat bestuderen: de maatschappijgeschiedenis. Hieronder verstaan we een verzamelnaam van enige samenhangende specialismen als de economische en de sociale geschiedenis, de historische geografie en -demografie, die zich meer uitgesproken met de maatschappelijke structuren bezig houden. Het onderzoek spitst zich in dit geval toe op de veranderingen in de structuur van de samenleving, aanknopend aan de resultaten van de politieke en cultuurgeschiedenis en voortbouwend op de economische en sociale probleemstellingen in aanverwante wetenschappen. De taak van de maatschappijgeschiedenis – vroeger door ons als sociale geschiedenis aangeduid – zou men kunnen zien als een bestudering van de intermenselijke facetten, relaties en instituties en van de opvattingen, normen en gedragshoudingen, die hieraan ten grondslag liggen.

De complexe samenhang van de functionele en structurele relaties binnen de tijdgebonden sociale verschijnselen zal enkel in hun historisch verband kunnen worden begrepen. Daaruit valt met meer begrip af te leiden, hoe sociale groepen en maatschappelijke instituties op het individu inwerken, hem kunnen vervreemden en spanningen en conflicten oproepen. Deze maatschappelijke geschiedenis heeft niet alleen iets te zeggen over het verleden, maar kan ook de trends aanduiden, die zich naar de toekomst aftekenen. Hier komt opnieuw het belang van samenwerking met andere wetenschappen naar voren, waaraan men nieuwe methoden ontleent. De sociale interactie van groepen dient te worden geanalyseerd op structurele samenhangen, waarvoor men modellen kan ontwerpen die naderhand empirisch

moeten worden getoetst, zodra het basismateriaal hiervoor is vastgesteld en gekwantificeerd.

Om tot echte geschiedschrijving te komen moeten de gevonden structuren en wetmatigheden worden verrijkt met de belevingsaspecten, het psychische klimaat, 'l'expérience vécue'. De zelfregistratie van een tijdperiode in schrift, kunst, gebruiksvoorwerpen, normen, idealen, mode enz. dient men te interpreteren als neerslag van de geleefde ervaringen van die tijd om deze aspecten vervolgens te specificeren naar de temporele laag, waaraan zij deelhebben, namelijk of zij behoren tot veranderingen op korte, middellange of lange duur.

Met deze benadering is ook in principe een oplossing gegeven voor de oude vraag, wat in de geschiedenis uniek of veralgemeenbaar is. Beide zijn namelijk in de baaierd der geschiedenis aanwezig, maar kunnen niet zonder meer met elkaar gecontrasteerd worden, omdat zij zich niet op hetzelfde diepteniveau bevinden. Deze gedachte is ontleend aan Fernand Braudel, hoogleraar aan het Collège de France, leidinggevend historicus in Frankrijk en man van internationaal aanzien. Hij heeft voor het eerst de methoden van deze dieptelagen voor de geschiedenis nader uitgewerkt. Als geschiedenis der lange duur beschouwt Braudel het geologische milieu, het landschap, het klimaat en al deze nauwelijks veranderende voorwaarden, die bepalen 'wat geschieden kan'.

De historische processen op middenlange duur, waartoe gerekend kunnen worden de infrastructuur, de invloed der economische conjuncturen, de mentale uitrusting van een tijdperiode enz. vormen in zekere zin de kern van wat men later structuurgeschiedenis is gaan noemen. Tenslotte handhaaft Braudel ook de opvatting, die men gewoonlijk in de traditionele geschiedenis aantreft: de snel verspringende feiten, de oppervlaktegeschiedenis, die hij als evenementiële geschiedenis aanduidt. Het belangrijkste verschil is, dat hier de geschiedenis op haar componenten wordt geïnterpreteerd en uiteengelegd. In deze opvatting komt duidelijker de taak van de maatschappijgeschiedenis in het totaalbeeld naar voren, omdat met name de studie van de middellange duur impliceert het zoeken naar wetmatige relaties tussen de factoren, die het economisch spel zouden beheersen en die met behulp van nauwgezette cijferreeksen worden getoetst. Ook het eenzijdig beeld, dat samenlevingen tot nu toe van zichzelf aan haar nakomers hebben doorgegeven, kan middels deze geschiedschrijving worden gecorrigeerd. Men beseft dit temeer vanuit de nadruk, die in het verleden aan de leidende groepen van de maatschappij

is gegeven, terwijl over de lager geplaatsten slechts weinig informatie aanwezig was. Centraal komt de vraag te staan, hoe de verschillende componenten in een tijdsperiode (het economische en sociale leven, de technisch-wetenschappelijke ontwikkeling, het sociaal-psychologisch klimaat en de politieke beroeringen) in elkaar grijpen. Gaat men uit van de vraagstelling, hoe de geschiedenis is gestructureerd, dan zullen vanuit verschillende wetenschappen nieuwe probleemstellingen en hypothesen kunnen worden geformuleerd, die uiteindelijk historisch na toetsing met elkaar moeten worden verweven.

Deze opvattingen over regionale en maatschappijgeschiedenis hebben we hier expliciet willen weergeven, omdat zij in het verleden betekenis hebben gehad voor de verzameling en de ontsluiting van het bijeengebrachte bronnenmateriaal en de opzet van onderzoek, studie en publicatie. Ook in de toekomst zullen de thema's op deze vormen van historiebeoefening blijven afgestemd. Veel zal echter afhangen van de concrete mogelijkheden, die de uitwerking van het onderzoekprogramma en de beschikbaarheid van aanwezige archivalische bronnen bieden.

De onderwerpen, die voor bestudering in aanmerking komen, zijn legio. Wij verwijzen slechts naar de (onvolledige) lijst, die Prof. Dr. Jappe Alberts in zijn 'Geschiedenis van de beide Limburgen' deel II heeft aangewezen. De praktische moeilijkheden zijn echter zeer groot. De nederzettingsgeschiedenis, de medische zorg, de demografie en de sociale stratificatie zijn voorbeelden van studieterreinen, die enkel door samenwerking met vakspecialisten kunnen worden bestudeerd, maar waarmee nog slechts aarzelend een begin is gemaakt. Andere onderwerpen zijn wellicht iets gemakkelijker te realiseren. We denken hier aan een aantal weinig bestudeerde objecten, zoals een studie van de ontwikkeling van de sociale gezondheidszorg, de cultuurshock tussen stad en platteland met name ten gevolge van de industriële vestingen in een agrarisch gebied, een studie van de traditionele plattelandscultuur in hun economische, sociale en volkskundige facetten, de oorsprong en eerste ontwikkeling van de katholieke sociale actie en de spanningsvelden als gevolg van het optreden van de katholieke 'dominantie' tegenover afwijkende minderheden in een provincie als Limburg.

Een van de moeilijkheden bij de bestudering van deze en andere onderwerpen is gelegen in de beschikbaarheid van het bronnenmateriaal, dat vaak moeilijk toegankelijk is, niet uniform samengesteld, op in-

direkte gegevens berustend, slecht controleerbaar en voor meer uitleg vatbaar is. Naast het gebruik van de traditionele literaire en archiefbronnen verdient het aanbeveling te onderzoeken, of voor nieuwe studies ook andere kennisbronnen in aanmerking kunnen komen, zoals interviewmethoden, kaartmateriaal, geluidsbanden, filmbeelden, elektronische informatiesystemen, bestudering van gebouwen, voorwerpen en kunstuitingen e.d. Deze aanvullende kennis wordt nog weinig toegepast, omdat een ongerechtvaardigde huiver bestaat voor de heuristische waarde, die echter niet noodzakelijk geringer behoeft te zijn dan die van het schriftelijk bronnenmateriaal.

Het Sociaal Historisch Centrum hoopt onderzoekers op deze weg een ruime medewerking te kunnen bieden. Maar ook andere mogelijkheden wil het instituut desgewenst als hulpmiddelen ten dienste van onderzoekers beschikbaar stellen. Studietoelagen, verwijzing naar documentatiesystemen en documentaire verzamelingen, introductie bij particuliere archieven of speciale bibliotheken, begeleiding van scriptie-onderwerpen, grafische en mechanische dienstverlening zijn voorbeelden van deze mogelijkheden, aangezien is gebleken, dat van de zijde van het wetenschappelijk onderwijs ten onrechte deze vorm van studiebegeleiding aan niet-onderwijsinstellingen wordt overgelaten.

Wie vanuit een sociaal-historisch of cultuur-sociologisch oogpunt de sociale veranderingsprocessen en economische systemen op lange termijn tot onderwerp van studie wil maken, vindt in Limburg een veld van onderzoek met aantrekkelijke perspectieven. Maar evenzeer is waar, dat ieder die van de gewoonte afgestapt is om het nationale kader als een vanzelfsprekende begrenzing van elk onderzoek te beschouwen en zich de moeite wil getroosten om de regio als sociaal systeem te bestuderen, op zijn weg veel moeilijkheden zal ontmoeten. In de eerste plaats blijkt het onderzoeksmateriaal moeilijker voorhanden te zijn en loopt men na het raadplegen van de gebruikelijke data, in overheidsdiensten, bibliotheken en archieven spoedig vast. Veel gegevens zullen vanuit een regionale probleemstelling zelf moeten worden berekend, getoetst en achterhaald. Maar bovendien moeten de uitkomsten dan weer worden vergeleken met de resultaten, die uit landelijke en regionale onderzoeken bekend zijn. De moeite van deze tijdrovende en vaak ook omslachtige aanpak wordt echter ruim beloond, indien men er in slaagt de regionale varianten, de specifieke eigenaardigheden en de onderlinge vervlechtingen en beïnvloedingen op te sporen als concretisatie van het cultuurpatroon.

BIJLAGE

Overzicht van publicaties, die door het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg werden verzorgd, in volgorde van het jaar van verschijning:

1951

Dieteren, Remigius O.F.M., *Veertig jaar arbeiderswoningen in Limburg*. 'Ons Limburg', 1911-1951. Heerlen, 1951, 202 blz.

1952

Cornips, J. H. A. E., *Bijdrage tot de geschiedenis van de krankzinnigenzorg te Maastricht*. Maastricht, 1952, 80 blz.

Cornips, J. H. A. E., *De 'sociale' Ruys*. 'De Nieuwe Mens', 4e jrg., nr. 12, maart 1953.

Cornips, J. H. A. E., *Vijftig jaar Bouwvereniging 'St. Servatius'*. Maastricht, 1952, 202 blz.

1953

Cornips, J. H. A. E., *Een provinciale School voor Apothekers te Maastricht. Bijdrage tot de geschiedenis der pharmacie in Maastricht in de Franse tijd*. Maastricht, 1953, 20 blz.

Cornips, J. H. A. E., *Honderd jaar Gemeente-Spaarbank van Maastricht*. Maastricht, 1953, 194 blz.

Dieteren, Remigius O.F.M., *Mens en Mijn. Een halve eeuw strijd, groei en bloei van de Nederlandse Mijnwerkersbond*. Heerlen, 1953, 318 blz.

1954

Dieteren, Remigius O.F.M., (red.), *In Dienst der Zieken. Het St. Joseph-Ziekenhuis te Heerlen, 1904-1954*. Bussum, 1954, 318 blz.

(Philips, J. F. R.,) *Kamer voor Koophandel en Fabrieken voor Maastricht en omstreken, 1804-1954*, uitgegeven bij gelegenheid van haar honderdvijftigjarig bestaan op 2 mei 1954. Maastricht, 1954, 26 blz.

1955

Colsen, C. M., J., *Poels*. Roermond, 1955, 680 blz.

(Philips, J. F. R.), *R.K. Gesticht 'De Nieuwenhof', voorheen R.K. Armenhuis*. Geschiedkundige bijdrage ter gelegenheid van het 200-jarig bestaan. Maastricht, 1955, 71 blz.

Philips, J. F. R., *Enige notities omtrent de industriële ontwikkeling van Limburg in de 19e eeuw*. Jaarboek 1955, deel 1, Maastricht, 1956, blz. 3 t/m 34.

Wachelder, J., *Relatieve Limburgse bevolkingsgroei van 1830-1955*. Jaarboek 1955, deel 1, Maastricht, 1956, blz. 35 t/m 52.

1956

Philips, J. F. R., *Enkele grepen uit de geschiedenis van de industrialisatie van Limburg gedurende de laatste zestig jaren*. Jaarboek 1956, deel II, Maastricht, 1957, blz. 3 t/m 64.

Wachelder, J., *Het geboorte-overschot in Limburg in de laatste eeuw*. Jaarboek 1956, deel II, Maastricht, 1957, blz. 65 t/m 97.

(Dieteren O.F.M., Remigius.) *Resultaten van de misbezoektelling, gehouden in Maastricht op 10 februari 1956*. Maastricht, 1956, 54 blz.

1957

Philips, J. F. R., *De Kamer van Koophandel en Fabrieken te Venlo in historisch perspectief, 1830-1955*. Jaarboek 1957, deel III, Maastricht, 1958, blz. 3 t/m 97.

(Philips, J. F. R.), *Statistisch overzicht van het toeristenbezoek aan de gemeente Valkenburg-Houthem*. Jaarlijks voortgezet t/m 1966.

Philips, J. F. R., *Het westen van Nederland en Limburg*. 'De Bronk', 4e jrg. nr. 11/12, juli/augustus 1957, blz. 322-326.

1958

Philips, J. F. R., *De groei naar een nieuwe tijd*. 'Onze Spreekbuis', Personeelstijdschrift van de N.V. Staalwerken 'De Maas', 13e jrg., nr. 1/2, januari/februari 1958, blz. 98-115.

Philips, J. F. R., *Beknopt overzicht van de moderne geschiedenis van Geleen*. Schoolmuseum Geleen, 1958.

1959

Dieteren O.F.M., Remigius, *De Migratie in de Mijnstreek, 1900-1935*. Een sociaal-historische studie. Heerlen 1959, 'Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg', deel IV, 254 blz.

Dieteren O.F.M., Remigius, *Vijfentwintig jaar planologie in Limburg*. Gedenkboek Provinciale Planologische Dienst in Limburg. Maastricht, 1959, 48 blz.

Philips, J. F. R., *Gemeentebedrijven Maastricht sinds 1853*. Maastricht, 1959, 96 blz.

(Verheijen, C.,) *Veertig jaar Katholieke Reclassering in Maastricht*; samengesteld door het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg in opdracht van De Katholieke Reclasseringsvereniging, afd. Maastricht. Maastricht, 1959, 139 blz.

1960

Dieteren O.F.M., Remigius, en Wilhelmus de Leeuw O.F.M., *Vijftig jaar zielzorg rond de mijn, 1910-1960*. Heerlen 1960, 88 blz.

Dieteren O.F.M., Remigius, *Dr Poels en het bisschoppelijk schrijven van maart 1960*. 'De Nieuwe Mens', jrg. 12, nr. 1, april 1960.

Philips, J. F. R., *Vijftig jaar sociale gezondheidszorg in Limburg*. De R.K. Vereniging 'Het Limburgse Groene Kruis' in het goud, 1910-1960. Roermond, 1960, 228 blz.

Philips, J. F. R., *Sociale geschiedenis en sociologie; een proeve tot terreinafbaking en samenwerking*. 'Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg', deel V, blz. 9 t/m 44.

Wachelder, J., *Enige aspecten van de historisch-demografische ontwikkeling van Limburg*. 'Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg', deel V, blz. 45 t/m 135.

1961

Dieteren O.F.M., Remigius en Philips, J. F. R., *Stein. Een achterland werd bruggehoofd*. Stein 1961, 167 blz.

Philips, J. F. R., *Een eeuw armen- en ziekenzorg in Venlo. Het St. Joseph ziekenhuis 1861-1961*. Venlo, 1961, 104 blz.

Wachelder, J., *Het geboorteniveau in Limburg*. 'Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg', deel VI, blz. 21 t/m 102.

38

1962

Philips, J. F. R., *Een periode van sociale kentering, 1880-1890*. 'Miscellanea Trajectensia', Maastricht 1962, blz. 661-693.

1963

Dieteren O.F.M., Remigius, *De hertog van Limburg: Jos Maenen veertig jaar lid van Gedeputeerde Staten van Limburg*. 'Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg', deel VIII, blz. 79-99.

Philips, J. F. R., *Limburgse bevolkingcijfers uit de eerste helft van de 19e eeuw*. 'Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg', deel VIII, blz. 99-162.

1964

Philips, J. F. R., *De Sociale Raad*. Maastricht 1913-1963. Maastricht, 1963, 31 blz.

Jansen, J. C. G. M., *Schets van de economische en culturele relaties tussen Maastricht en het Rijnland sinds de 16e eeuw*. Beiträge zur Geschichte und Kultur des Landes zwischen Niederrhein und Maas. Niederreinnisches Jahrbuch, Band VIII, Krefeld 1965, blz. 48-55.

Jansen, J. C. G. M., *Etat détaillé des diverses impositions qui se percevaient ci-devant dans les differens pays qui composent Le Département de la Meuse Inférieure*. 'Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg', deel IX, blz. 9-142.

Wachelder, J., *De gemiddelde grootte van het gezin en het huishouden in Limburg vanaf 1829-1960 en de indeling der bevolking naar de wijze van samenwoning van 1879 tot 1960*. 'Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg', deel IX, blz. 143-183.

1965

Dieteren O.F.M., Remigius, red., *Dr H. A. Poels, Een stuk leven*. Beschouwingen van een oud-aalmoezenier van sociale werken, ingeleid en geannoteerd door Pater Dr Remigius Dieteren O.F.M. 'Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg', deel X, blz. 1-124.
Dieteren O.F.M., Remigius, *Ter inleiding. Bouwen in Limburg; woningbouw door de Vereniging Ons Limburg sinds haar oprichting*. Z.

pl., 1965, blz. 9-19.

Philips, J. F. R., *Een sociaal-economische schets van Munstergeleen. 1745-1930*. Munstergeleen, een monografie over een Limburgse gemeente. Maastricht, 1965, blz. 201-244.

Philips, J. F. R., J. C. G. M. Jansen en Th. J. A. H. Claessens, *Geschiedenis van de landbouw in Limburg, 1750-1914*. Assen, 1965, 306 blz.

1966

Dieteren O.F.M., Remigius en F. Sampers, *De Limburgse Katholieke arbeidersorganisaties*. Maasland, jrg. 13, 1966, blz. 308-314.

Jansen, J. C. G. M. en G. W. M. Snakkers, *Inventaris van het archief van het XII Apostelenhuis te Maastricht*, 'Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg', 1960, blz. 135-159.

Philips, J. F. R., *Sociale veranderingen in Limburg*. Maasland, jrg. 13, 1966, blz. 303-307.

1967

Philips, J. F. R., *Genealogieën als bron voor demografisch onderzoek*. Huldebljck Jan J. M. H. Verzijl, Maastricht 1967, blz. 175-194.

Philips, J. F. R., *De landbouwstructuur van Zuid-Limburg in de eerste helft van de 19e eeuw, mede in vergelijking met de aangrenzende Duitse en Belgische lössgebieden*. 'Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg', 1967, blz. 1-26.

1968

Jansen, J. C. G. M., *Landbouw rond Maastricht, 1610-1865, Een analyse van de exploitatieuitkomsten van enige lössbedrijven in half-winning*. 'Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg', 1968, blz. 1-98.

1969

Bauduin, H. O. J. H., en J. C. G. M. Jansen, *Aspekten van de Limburgse landbouwgeschiedenis*. 'Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg', 1969, blz. 1-102.

1970

Dieteren O.F.M., Remigius, *Dr H. A. Poels. Politica; Liber amicorum Prof. Mag. C. van Gaastel, Leuven, 1970*, blz. 72-81.

Dieteren O.F.M., Remigius, *Documentatie mijnindustrie Belgisch- en Nederlands-Limburg*. Maastricht, 1970, 4 blz.

Jansen, J. C. G. M., *Statistique de l'arrondissement de Ruremonde*. 'Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg', 1970, blz. 75-141.

Jansen, J. C. G. M., *St. Eloy, 1896-1971*. Gedenkschrift naar aanleiding van het 75-jarig bestaan van de R.K. Metaalbewerkerbond St. Eloy, afdeling Maastricht. Maastricht, 1970, 32 blz.

Jansen, J. C. G. M., *Overzicht van de in het Deutsches Zentralarchiv te Merseburg berustende archivalia, van belang voor de geschiedenis van Limburg*. 'Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg', 1970, blz. 142-163.

Philips, J. F. R., *Die Agrarstruktur Südlimburgs in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts im Vergleich zu den angrenzenden deutschen und belgischen Lössgebieten*. Acta Historiae Neerlandica IV, Leiden, 1970, blz. 84-104.

Philips, J. F. R., *Enquête onder de oud-leerlingen van het Henric van Veldeke-College*. Hendric van Veldeke-College 1920-1970, Maastricht, 1970, blz. 75-107.

Wachelder, J., *Geschiedenis van de groente- en fruitteelt in Limburg*, onuitgegeven manuscript, 1340 blz.

1971

Jansen, J. C. G. M., *Vijfenzeventig jaar Katholieke bond van Werknemers in Industriële bedrijven Sint Willibrordus Maastricht*. Maastricht, 1971, 38 blz.

Jansen, J. C. G. M., *Agrarian development and exploitation in South Limburg in the years 1650-1850*. Acta Historiae Neerlandica V, Leiden, 1971, blz. 243-270.

Philips, J. F. R., *De Brand's Bierbrouwerij 1871-1971. Honderd jaar Brand*. Wijre 1971, blz. 55-177.

Philips, J. F. R., *Vijftig jaar Hornerheide. Historische beschouwingen over de medische zorg in Limburg*. 'Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg', 1971, blz. 1-135.

- Jansen, J. C. G. M., *Past huidig herstructureringsbeleid bij de werkelijke situatie?* Limburg Vandaag, no. 8, 3e jrg., 1972, blz. 29 t/m 32.
- Jansen, J. C. G. M., *Dienstensector in Limburg steeds vergeten.* Limburg Vandaag, no. 9, 3e jrg., 1972, blz. 37 t/m 40.
- Jansen, J. C. G. M., *Huidig herstructureringsbeleid past niet bij concrete situatie.* Limburg Vandaag, no. 10, 3e jrg., 1972, blz. 29 t/m 31.
- Jansen, J. C. G. M., *Arbeidsbemiddeling en arbeidsmarkt te Maastricht. 1904-1970.* 'Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg', 1972, blz. 1-55.
- Philips, J. F. R., *Een episode uit de geschiedenis van de Nederlandse Hoogovens en de Nederlandse cementindustrie.* 'Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg', 1972, blz. 57-64.
- Philips, J. F. R., *Limburg, Provincie.* Art. Standaard Encyclopedie, 1972, blz. 34-38.

MAASLANDSE MONOGRAFIEËN

In de serie Maaslandse Monografieën, uitgegeven in samenwerking met Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap, verschenen tot nu toe de volgende delen:

- Spiertz, M. G., *Maastricht in het vierde kwart van de 18e eeuw.* 1964, 264 blz.
- Dieteren O.F.M., Remigius, *Grondbeleid en volkshuisvesting in de mijnstreek.* 1964, 260 blz.
- Gijsen, J. M., *Nikolaus Heyendal, 1658-1733, Abt von Rolduc und seine Stellung zum Jansenismus.* 1964, Band I, Text VIII, 191 S. Band II, Anmerkungen und ergänzende Zitate, 179 S.
- Philips, J. F. R., J. C. G. M. Jansen, en Th. J. A. H. Claessens, *Geschiedenis van de landbouw in Limburg, 1750-1914.* 1965, 306 blz.
- Beuningen, P. Th., *Wilhelmus Lindanus als inquisiteur en bisschop. Bijdrage tot zijn biografie, 1525-1576.* 1966, 435 blz.
- Roebroeck, E., *Het land van Montfort. Een agrarische samenleving in een grensgebied. 1647-1820.* 1966, XXIV, 409 blz.
- Koreman, J., *De stadsrekening van Maastricht over het jaar 1399-*

1400. 1968, VIII, 148 blz.

Gijssen, J. M., *Joannes Augustinus Paredis. 1795-1886. Bisschop van Roermond en het Limburg van zijn tijd.* 1968, XIV, 476 blz.

Baerten, J., *Het Graafschap Loon. 11e - 14e eeuw, Ontstaan-politiek-instellingen.* 1969, XXXVI, 271 blz.

Paape, A. H., *Donkere jaren. Episoden uit de geschiedenis van Limburg, 1933-1945.* 1969, XX, 167 blz.

Wouters, H. H. E., *Grensland en bruggehoofd. Historische studies met betrekking tot het Limburgse Maasdal en meer in het bijzonder de stad Maastricht.* 1970, 473 blz.

Berg, C. van den, H. B. J. van Rijn, *Burgemeester van Venlo, pionier der milieubygiëne.* 1971, XI, 172 blz.

Grauwels, J., *Dagboek van gebeurtenissen opgetekend door Christiaan Munters, 1529-1545.* 1972, XIV, 214 blz.

Nève, P. L., *Het Rijkskamergerecht en de Nederlanden. Competentieterritoir-archieven.* 1972, XII, 532 blz.

Alberts, W. Jappe, *Geschiedenis van de beide Limburgen, deel 1.* 1972, XXVI, 210 blz.

Peters, L., *Geschichte des Geschlechtes von Schaesberg bis zur Mediatisierung.* 1973, XXIV, 292 S.

Alberts, W. Jappe, *Geschiedenis van de beide Limburgen, deel II.* 1974, XII, 316 blz.

ter perse:

Raedts, C. E. P. M., *De opkomst, de ontwikkeling en de neergang van de steenkolenmijnbouw in Limburg.*

Van Hommerich, L. E. M. A., *Standen en Staten in Limburg en Overmaas, 14e - 16e eeuw.*

Brepoels, J., *Het lager onderwijs in de provincie Limburg, 1815-1830.*